

Alte Drucke

**LEXICON || THEOLOGICVM || COMPLECTENS ||
VOCABVLORVM DESCRIPTIONES, || Diffinitiones &
interpretationes, omnibus sacræ Theologiæ stu-||diosis,
ac ...**

Altenstaig, Johann

Venetiis, [1579/1580]

De litera L.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-150260

Delitera L.

LABRUM & Labrum idem sunt, à quo diminutium Labellum. Labia Dei vt scribit Hieron. Epist. 1. mysticè vtriusq; testamenti consonantia intelligitur. De quibus duobus testamentis in Prouerbijs dicitur, Prou. 16. Et diuinitas in labijs eius, in iudicio non errauit os eius.

LABOR, est fatigatio vel functio quædam vel animi vel corporis grauioris operis vel muneris, secundum Cice. lib. 2. Tuscul. quæstio. Vel dicitur opera, dicitur & labor sicut honos, lepos, de quibus in grammatica dicitur. Et labor dicitur dupliciter, vt scribit Sanctus Bonau. dist. 48. ar. 2. lib. 4. in fine quæst. 1. Vno modo propriè, & sic dicitur opus pœnale, & hoc modo nec corpora supercelestia, nec angeli homines laborant. Alio modo communiter, & sic dicitur labor quodcunque obsequiū, secundum quem modum angeli dicuntur laborare in vinea Domini, & circa nos, quia nobis obsequuntur, sic & corpora celestia. Hæc Bonauentura. Labor autem manuum ad tria ordinatur, vt literis maddauit Gabriel distinctione 16. artic. 3. dubio 1. lib. 4. post Alexan. scilicet, ad ocium vitandum, ad corpus domandum, & ad vltimum quærendum. De primo Hieronym. ad Rusticum monachum. Semper aliquid operis facito, vt te diabolus occupatū inueniat. De secundo Apostolus 2. Corint. 6. annumerans ea, quibus corpus castigatur, dicit: In laboribus, in ieiunijs, in vigilijs, in castitate, &c. De tertio. Act. 20. Ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum erant, ministraverunt manus istæ, &c. Et laborare quandoque manualiter etiam expedit deuotis & religiosis, vt scribit Gerson part. 3. de exercitijs discretis deuotorum simplicium. Vnde contingit nonnullam vt homines negligentes, non quidem ob corporis debilitatem, sed ex desidia & carnis voluptate deueniunt ad magna pericula suarum animarum non solum in malis cogitationibus, sed etiam quandoque in grauioribus. Prudenter

itaque & rectissimè religionum institutores suis deputarunt filijs certas horas non solum ad cantandum, orandum, ad meditando: verum etiam ad labores manuum exteriores faciendum, prout clare patet in regula sancti Benedicti, & aliorum approbatorum ordinum institutionibus. Non enim aliqua cogitatio tam turpis, tam abominabilis mala & execranda, quam non inueniat detestanda ociositas. Hæc Gerson. Et idem in sermone de verbis Domini. Venite ad me omnes qui laboratis, ponit ipse plures hominum labores. Peccant quoque parentes (vt idem scribit parte 4. sermon. Dominica septuagesimæ de acedia) cum non docent pueros laborare vno vel alio modo. Aliud periculum est, futuræ paupertatis periculum, & de malis quæ eueniunt, præsertim in senectute, &c. Discretio autem laborum est necessaria, vt ibidem ostendit Gerson per multa exempla. Differunt laborare & esse oneratum, vt idem scribit in sermone. Venite ad me, vbi supra. Nam qui leuem aliquam molestiam sustinet, laborare simpliciter dici potest, qui verò grauem, & quæ supra vires suas esse videatur portat, iure oneratus esse narratur, &c.

LAC plura significat secundum proprietates apud doctores, vt & scribit frater Pelbartus libro secundo, Rosarii Theologiæ in dictione, Lac. Primò propter albedinem significat castitatem & virtutum candorem. Canticorum quinto. Quasi columbæ inquit lacte lorge, id est candentes puritate, & per consequens gratiosæ hominibus, sic & animæ tales Deo acceptæ sunt, &c. Aliquando significat propter dulcedinem sapientiæ diuinæ dulcorem desiderabilem 1. Pet. 2. Rationabiles lac concupiscite. Aliquando propter conuenientiam lactis in alimentum paruulorum, significat facilem doctrinam nouellis vel simplicibus in fide tribuendam 1. Cor. 3. Quasi carnalibus tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, &c. Vnde Hier. sup. Iudic. homil. 5. dicit. Lactis cibus in scripturis dicitur moralis instructio doctrinæ, quæ incipientibus velut paruulis datur, scilicet morum inquit correctio, enuntiatio simplicis fidei, & disciplina correctionis, & sanctæ conuersationis, non profunda & secretiora

secretiora mysteriorum eis statim tradenda sunt. Aliquando lac significat malum. Iuxta illud Psal. 118. Coagulatum est sicut lac cor eorum, id est malorum, quia lac coagulatur in casum, & tandem ex casu per decoctionem fit fortissimum bitumen, adeo quod etiam marmora & durissimos lapides in fractione connectit, ergo significat obstinationis compressionem in malo.

LACHRYMA est humor ex oculis flentium manans. Flere autem est lachrymas fundere, & lachrymæ causantur ex tristitia, & aliquando ex affectu teneritate præcipue cum consideratur delectabile cum tristabili, ut ex deuotione, ex S. Tho. 2. 2. q. 82. art. 4. Lachrymæ autem sunt viles, nisi sint nimis. Vnde Gerson part. 3. de religionis perfectione ac moderatione, ait: Ferme nihil mentem nostram sic purgat, illuminat & serenat, ut profunda compunctio, & lachrymarum inundatio. Verum id quidem si obseruatur illud, ne quid nimis. Fit autem nimis dum ex his incurritur euacuatio & perturbatio cerebri, dum præterea flens redditur impotens ad opera si bi necessitate faciendum incumbens, vel ex voto vel ex præcepto, vel ex superioris instituto, quamobrem hæc lachrymarum profusio nonnunquam est abiicienda, &c. Hoc idem vult part. 3. de exercitijs discretis deuotorum simplicium, ubi & vult quod lachrymarum abundantia tentationes malas & cogitationes, & maculam animæ efficaciter abluit, & purgat & extinguit, si tamen discretio non desit, ita ut caput, sensus et ratio non lædantur, & dummodo firma spes de Dei misericordia non absit, &c. Quisque autem flet deliberatè temporaria, vel seipsum (ut idem scribit tract. 6. super cantico virginis) aut addit conditionem Deo, quam apponere Christus docuit tam verbo quam exemplo suo: Verum tamen non sicut ego volo, sed sicut tu, fiat voluntas tua. Et ita plorat meritorie si dicto suo non dissentit affectus vel effectus suus. Si verò conditionem huiusmodi nec affectus nec effectus plorantis addiderint, actu vel habitu lamentum iam est seculi, non secundum Deum, et mortem operatur. Vide latius ibi Gersonem, Felices autem sunt lachrymæ (inquit Bern.) quas be-

nignæ manus conditoris abstergant, & beati oculi qui in talibus liquefieri elegerunt quam eleuari in superbiam, quæ omne sublime videre, quàm auaritiæ et petulantia famulari. Et Cassiodoro, super Psal. Fuere mihi lachrymæ meæ, ait. Fletus est cibis animarum, corroboratio sensuum, absolutio peccatorum, refectio mentium, lauacrum culparum. Et Chrys. Lachrymæ lauant delictum, quod pudor est confiteri. Idem super Matth. Sicut post vehementes imbres, mundus ac aer purus efficitur, ita et post lachrymarum pluias serenitas mentis sequitur atque tranquillitas. Gregor. in psalmo. Vniuersi cuiusque mens tantum per nitendo compunctionis suæ bibat lachrymas, quantum se à Deo meminit amisisse per culpas, etc. Plura alia similia aliàs inueniuntur.

LAICVS vno modo capitur pro indocto, imperito, insipiente et lapideo. Vnde laicus dicitur à *laos* Græcè, quod est lapis Latinè. Secundo modo laicus capitur per hominem non habentem ordinem sacramentalem in Ecclesia Christi, ut scribit Brulef. dist. 5. q. 1. lib. 4. De quo videas et in dictione **CLERICVS**. Et nota quod scribit S. Bonau. di. 34. ar. 2. q. 1. lib. 2. De quibus laicis in quibus mater cæcitatibus superbia regnat, quantum ad ea quæ sunt fidei et morum. Cum enim sicut idiotæ præsumunt sacræ scripturam exponere quæ est profundissima omnium scripturarum. Cum iterum habeant quandam honestatem exteriorē, contemnunt vitam omnium aliorum, et merito huius duplicis superbiæ excæcantur, ut incidant in errorem istum pessimum, per quem excæcantur à Deo, ut nesciant discernere quid bonum est et quid malum, dum multa genera peccatorum ponunt esse à Deo malo. Quos Esa. præmonstrat 5. ca. Væ qui dicitis malum bonum, et bonum malum: ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras, etc. Quare non omnes scripturæ libros legant laici. Quoniam nihil est tam sanctum et salubre et pium, quo non contingat abuti, sic de libris euenit (inquit Gerson par. 1. in principio de laude scriptorum confid. 11.) quorum non est culpa, neque scribentium, sed scelus est in abusu, non tamē arcendi videntur (ut idem ait) ab opusculis moralibus et deuotis, nullā in

se difficultatem, nec ambiguitatem, nec absurditatem in translatione gerentibus, cuiusmodi sunt historiae, vel vitae, vel leges sanctorum, nec non meditationes sanctae, &c.

LAMENTUM querela, questus. Et est duplex lamentum (vt literis prodidit Gers. par. 6. super Magnif. Vnum est in sola ratione, non redundans passionatiter ad sensualitatem, & hoc appellatur displicentia vel odium, vel detestatio vel abominatio libere elicit per iudicium rationis. Sic proportionabiliter de gaudio & desiderio, & ita generaliter de omni nomine passionis sonante competit accipere suo modo. Lamentum aliud est quod oritur & radicatur in sensualitate, aut ortum in ratione derivatur, & redundat ad cor sensuale, non aliter de ceteris affectibus, quos Philosophi solas proprie voluerunt dici passiones, quae sensum afficiunt & quodammodo affligunt. Item lamentum aliquod est temporale, hoc est pro solis temporalibus incommodis apprehensis à ratione, sub ratione poenae afflictivae. Aliud spirituale pro solis malis culpa, apprehensum sub ratione offensae diuinae bonitatis & iustitiae. Lamentum poenae habent dñati, non lamentum culpa, vt offensiva fuit, aut est diuinae iustitiae, qualiter est in viatoribus plurimis inuenire. Et lamentum culpa, prout est offensiva diuinae iustitiae hoc solum proprie est laudabile, & meritorium, nec potest procedere, nisi ab electione libera voluntatis, de quo multa Gers. vbi supra.

LARGITAS, liberalitas. Differunt autem largitas humana & diuina. Vide Gerson parte 3. part. 1. de mendicitate spirituali. Alia longè est diuinorum, & magnificentiæ Dei conditio, qui absque detrimento suadat omnibus affluenter, promptiorque est ad dandum, quam sumus ad recipiendum. Ideoque vult semper esse per sanctum desiderium dispositum ad suscipiendum dona sua, quanto enim ea feruentius desiderabis & petes, tanto abundantius accipies, &c. Aliter est largitas humana, quae non ita omnibus subuenire defectibus potest, sicut diuina largitas, de qua fusius Gers. vbi supra.

LASCIVIA secundum Cassiodor. sup. Psal. est indecens motus dissoluti animi, & cor

poris ex intemperantia carnali procedens. Vel lasciuia est mollicies, petulantia, & nequitia. A lasciuio, id est molliter ago, & lasciuè, molliter, nequiter, &c.

LATRIA: Nomen latría (vt scribit Scot. di. 9. lib. 3. potest æquiuocè accipi. Vno modo pro cultu siue reuerentia exhibita Deo in actu interiori ratione summi dominij, vel summi boni. Vel pro reuerentia exhibita Deo actu interiori, vel habitu inclinate ad talem actum. Et secundum eum est virtus moralis, & non Theologica, quia non habet Deum pro obiecto, sed honorem deferendum Domino in creato. Latría itaque est reuerentia soli Deo debita & sibi exhibita. Hanc diffinitionem declarat Brulefer di. 9. q. 1. lib. 3. Latría est summa veneratio potentialis. Cultus, reuerentia, honor, in proposito sunt idem & religio. Religio autem secundum Tul. est quæ superioris cuiusdam naturæ (quam diuinam vocant) cultum cerimoniamque affert, & à tali religione dicuntur omnes Christiani religiosi de religione Christiana, cuius religionis Christus est summus Patriarcha. Dicitur & latría pietas, in quantum tendit in Deum summum bonum, quia est pater omnium summus. Dicitur & seruitus simpliciter & anthonamasticè, quia ipse Deus, sicut est supremus Dominus, sic est sibi correspondens summa seruitus, quæ dicitur latría, de qua seruitute dicit saluator Matth. 4. & Deutero. 8. Soli Deo seruias. Hæc Brulefer vbi supra. Latría (vt vult Aug. nominat illud quo colitur Deus. Quomodo autem colitur Deus potest intelligi dupliciter, vt scribit S. Bonauen. dist. 9. ar. 2. quæst. 1. lib. 3. Aut sicut actu, aut sicut habitu, ideo nomen latría æquiuocè dicitur, & aliquando stat pro actu, aliquando pro habitu, secundum autem quod stat pro habitu ipsius animæ habitante ipsam ad cultum Dei, sic est habitus virtutis in quantum est circa bonum, & difficile & meritorium, & ad salutem necessarium, & circa huius opera præcipue consistit virtutis habitus. Probat & ibidem Sanct. Bonauen. quod latría sit virtus cardinalis quæst. 3. vbi supra, qui est cultus Deo debitus. Vnde secundum August. de Ciuit. Dei lib. 10. c. 1. Idem est apud Graecos latría quod apud nos religio, excepto quod

quod nomen religionis est in plus. Vnde & ibidem dicit quod cultus Deo debitus quatuor nominibus nūcupatur, duobus apud Græcos, & duobus apud nos. Apud Græcos namq; dicitur latria, & theosebia, sine eusebia, apud nos verò dicitur pietas, & religio, ita quod ista duo nomina respōdēt istis duobus, licet quodammodo sint in plus. Differunt autem latria & theosebia secundum propriam acceptionem, licet aliquando accipiantur pro eodem, quia theosebia dicit cultum interiorem, qui propriè spectat ad virtutes theologicas, sed latria seruitutem exteriorem, qui spectat ad iustitiam, scilicet virtutem cardinalem. Hæc Bonau. vbi supra. Si autem latria dicitur cultus interior, cum ille cōsistat in credendo, & diligendo, & sperādo Deum, sic dicitur virtus theologica non ab alijs distincta, sed conueniens ad omnes illas, de quo latius Bonau. q. 3. vbi supra. Et latria (secundum Iaco. de Valent. Psal. 28. qui à prædictis non discrepat) est cultus soli Deo debitus ratione summæ omnipotentia & maiestatis & sapientia & bonitatis, & in munere & confessione laudis & adoratione consistens, & sic de iure propter seipsum debetur Deo ipsa latria, sed adhuc Christo & Deo patri respectu nostri debemus & tenemur exhibere latriam propter tria beneficia recepta, scilicet creationis, redemptionis, & glorificationis, & ratione victoria & triumphi, quem Christus obtinuit de mundo & diabolo, &c. Eadem dicit Psal. 44. & sic verè Christo competit latria, quia creator & vniuersalis Dominus, & iudex, & redemptor & verus Deus (vt idem scribit Psal. 71.) Et secundum eundem Psal. 93. latria consistit in tribus, scilicet, in confessione fidei & laudis cum mūditiā cordis, & in oblatione & adoratione. Et vt idem ostendit differt latria veteris testamenti & noui. Nam illa latria non fiebat cum tali confessione interiori & exteriori, nec cum tanta mūditiā ex parte offerentis & ablati, quia ibi offerebantur animalia bruta. Hic autem offertur sacrificium purum & mundum de se bonum & acceptabile. Et sic latria nostra fit cū maiori sanctimonia & magnificentia, quia offertur Christus Deus & homo, agnus sine macu

la & immortalis. Hæc ille. In qualibet insuper re Deo soli debetur laus, honor, & gloria, sicut ipse est omnia in omnibus. Hinc Psal. Omnis terra siue omnis creatura adoret te Deus & psallat tibi, psalmū dicat nomini tuo altissimo. Nulli verò creaturæ datur laus huiusmodi per latriā (vt scribit Gerson part. 3. tract. de canticorum originali ratione) nec vt signū est vt imago, nec propter aliam quamuis attributionē si propriè sentiamus, sicut nulla res creata summū bonū est, neque vt res, neq; vt signū vel aliud attributum. At verò laudamus in creaturis Deum adoratione latriæ, sicut in cruce & in imaginibus Christi, imò sicut in omni re, quem admodum qualibet est imago vel vestigium tenuæ trinitatis, nō minus naturaliter quā aliqua sit artificialiter. Caue tamen in laude vel latria creaturarum à scandalō, quale fieret si adoraretur publicè Deus in dæmone vel eius imagine in asino, vel in bufone, imò nec in angelis & hominibus quantumcūq; sanctis quū prius eis & alter honor inest. Hæc Gers. Et per latriam vt semel dicam intelligitur theosebia, id est, cultus vel seruitus soli Deo debitus, q. & adoratio strictissimè sūpto vocabulo dici solet, de quo latius vide supra in dictione ADORATIO, Gabriel lect. 49. canonis.

LAUS est sermo elucidans magnitudinem virtutis secundum Aristotelem lib. 1. & 3. rhetor. & Beatum Tho. super Psal. 17. Dicitur autem à laudo verbo, quod aliquando significat verbis extollo. Horat. *Lauda bunt alij claram Rhodon, aut Mitylenen.* Aliquando idem est quod nomino. Plautus. *Id vt scias Iouem supremum testem laudo.* Vnde illaudatus, qui ne nominari quidē dignus est, hoc est illaudabilis. Vel laus secundum aliquos, propriè est vox populi de aliquo recta loquentis. Differunt autē laus & laudatio, quod laudatio est oratio ipsa laudantis laudes cōtinens ipsius laudati. Laus verò est virtus ipsa non aliunde proveniens, sed suis nixa radicibus. Virgilius. *Primam merui qui laude coronam.* Hinc laudabile dignum laude (& collaudo simul laudo) deducuntur. Differūt & laus & honor vt scribit Iacobus de Valentia. Psal. 148. Nam honor est præmium vir-

tutis & tribuitur bonis. 4. Ethic. aut est exhibitio reuerentiæ in testimonium virtutis secundum Ciceronem. Sed laus est commemoratio beneficiorum receptorum. Et sic honoramus bonos & virtuosos indifferenter, sed laudamus benefactores agendo gratias pro beneficijs receptis. Sed quia quicquid boni est, in nobis recipimus à Deo. Iam non solum tenemur honorare Deū eò quòd est bonus de se, sed etiam iugiter tenemur laudare cum commemorando beneficia, eò quòd omnia recepimus à Deo, & quia omnes creaturæ, quicquid boni habent, à Deo acceperunt, ideo omnes laudare debent. Hinc Psalm. Laudare Dominum de cœlis, &c. Laus igitur propriè Deo debetur, à quo est omne bonum & meritum nostrum. Hinc Augu. ad Sixtum Presbyterum: Cū coronat Deus merita nostra, nihil aliud coronat quàm munera sua.

LAUDABILE accipitur multipliciter (vt scribit Gabriel distinct. 16. quæst. 1. art. 3. dub. 3. lib. 1. Vno modo pro omni natura quæ est bona, siue sit creata, siue increata. Sic loquitur Augustinus 3. de libero arbitrio, dicens: Si laudatur rationalis creatura quæ facta est, nemo dubitet laudandum esse qui fecit. Alio modo dicitur cuius bonitas ordinatur ad aliquem aliū actum. Et sic dicitur primo Ethicorum, quod optimorum non est laus. Tertio modo accipitur laudabile, vt opponitur vituperabili: & sic est aliquod bonum existens in nostra potestate dignum retributione & laude. Sicut vituperabile est aliquod vitium existens in nostra potestate dignum increpatione & poena. De isto dicitur tertio Ethicorum à Philosopho. Nullus itaque improperabit cæco ex natura, vel infirmitate, vel ex plaga, sed magis miserebitur. Cū autem qui ex vini potatione, vel alia incontinentia, omnis vitæ increpabit. Earum autem quæ circa corpus malitiarum, quæ in nobis increpantur, quæ autem non in nobis non. Et sic accepit Augustinus tertio de libero arbitrio. Motus quo huic vel illuc voluntas conuertitur, nisi voluntarius, atque in nostra potestate positus, neque laudandus cū ad superiora, neque culpandus homo esset cū ad

inferiora detorquet. Primo & secundo modo charitas est laudabilis, sed non tertio modo. Nec sumus laudandi sic, quia Deus infundit nobis charitatem, quæ non est in nostra potestate, quamuis sumus aliquo modo laudabiles, si nos disponimus ad recipiendum charitatem. Similiter charitas laudabilis est, in quantum est operis meritorij causa & principium. Gabriel. Ratio autem laudis vel vituperij fundatur in libertatem arbitrij, vt scribit Gerson parte tertia de passionibus animæ, consideratione septima, quare passionibus omnes in animalibus brutis censendæ sunt bonæ & pulchræ. Exempli gratia: Audacia & animositas, in leone & gallo: ira, in tigride & apro: voluptas, in porco, hirco & passere: timiditas, in lepore & oue: fraudulētia, in vulpe: adulatio, in cane: superbia, in equo: tristitia melancholica, in catto: auaritia, in cornice. Passiones itaque istæ neque malæ sunt vel deformes in genere moris, cū desit ipsis animalibus libertas arbitrij in quâ fundatur ratio laudis vel vituperij. Hæc Gerson. Præterea laudabilis is dicitur, qui bene agit, vt scribit Gabriel distinctio vigesima tertia, quæstione prima, articulo primo lib. 3. quoniam sicut propter passionibus, ita propter actus secundum se consideratos, simpliciter vt sunt actus appetitus sensitui, non vt conformiter vel disformiter rationi rectæ sunt elicit nullus laudatur vel vituperatur. Sed secundum passionibus & actus, vt conformes vel disformes rationi rectæ laudamur vel vituperamur. Laus igitur & vituperium secundum Philosophum (vt ait Gabriel) non conueniunt passionibus intrinsicè essentialiter & ex se, sed per quandam denominationem extrinsecam, scilicet per moderationem virtutis. Ex quo sequitur, quod quanto aliquis est magis passionatus sicut oportet, & quando oportet, & propter quod oportet, &c. tanto laudabilior est & virtuosior, & econuerso magis passionatus sicut non oportet, & quando non oportet, &c. est magis vituperandus, magisque vitiosus: & sicut virtus habet sedem in passionibus, ita & actus appetitus sensitui. Virtutis enim est excitare passionibus & actus, quod idem est, & quando oportet, puta

puta irasci, timere, audere, &c. Eius etiam est sedare passiones vitiosas, & refrenare siue superabundantes siue deficientes, & reducere ad medium secundum debitas circumstantias: hoc est cohibere appetitum sensitiuum, ne eliciat actus contra rationem, & excitare vt eliciat secundum rationem. Hæc Gabr. &c.

LEGITIMUM dicitur quod est legi conforme, vt inquit Gerson part. 2. de contractibus, parte 1. consideratione 1. Illegitimum per oppositum idem quod illicitum, &c. Contractus autem quidam sunt legitimi, quidam illegitimi, vt ibidem ostendit Gerson.

LENITAS, clementia, vel mansuetudo, vel mititas. Nihil enim ita efficax ad correctionem, emendationemq; multorum repletum est, quemadmodum lenitas, vt inquit Gerson par. 2. de paruulis ad Christum trahendis, conside. 3. Nihil enim homini melius est facilitate & clemencia, (ait Comicus.) Hinc Saluator noster ait; Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Id probat Gerson per multa exempla. Quis egregium doctorem August. tanquam sidus aliquod beneuolum adquisiuit Ecclesiæ? Ambros. Qua virtute? utiq; beneuolentia & mititate. Videto latius ibi Cancellarium.

LEO in scriptura quandoque significat diabolum, propter sæuam voracitatem. 1. Petri 5. Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens, circuit, quærens quem deuoret. Quandoque significat hominem sanctum, sicut Marcus figuratus est in facie leonis, Ezech. 1.

LAESIO, inflicio, vel molestia, &c. Laesio corporis est duplex, vt scribit Gabriel distinctione decimaquinta, quaestione decimaquinta, articulo primo lib. 4. Quædam infert damnum vltimum, puta mortem vel mutilationem membrorum, aut vulnerationem irremediabilem, per quod redditur inutile ad exercitium operationum naturalium sibi debitarum. Alia est citra vltimam, & est vulneratio vel debilitatio organi vel membri curabilis, aut non in toto tollens operationem naturalem, sed aliquantulum impediens. Prima dicitur laesio enormis, secunda mediocris: & in lesionibus citra mortem, tenetur leges

damna, quæ incurrit læsus atq; coniuncti præsentia & futura, passosq; dolores compensare, & medicorum impensas (si quæ factæ sunt) soluere. Hoc probat post Scotum Gabriel articulo 2. conclusionem 5. vbi supra.

LÆTITIA est gesticientis animi elatio voluptaria, secundum Ciceronem lib. 3. de fin. bonorum & malorum. Vel lætitia in animo est commotio suavis iucunditatis in corpore, secundum eundem lib. 2. de fin. bonorum & malorum. Aut lætitia est exultatio quædam animi gaudio effluente, tior euentu rerum expectatarum, secundum Aulum Gel. lib. 2. nocti. acti. cap. 17. Vel secundum Beatum Tho. 4. senten. di. 49. q. 1. art. 1. Lætitia est expressio vel affectus interior, secundum quod ipse affectus dilatatur roboratus & perfectus ex coniunctione appetitus. Diciturque lætitia quia si latitia: quia dilatat, vt dicit Gerson parte tertia, tract. 2. de canticordo. Sunt autem duæ lætitiæ, scilicet bona & mala, secundum Philosophum, vt & refert Gerson parte 2. sermone de omnibus Sanctis, qui incipit; Et exultabunt sancti. Vna quæ est studiosorum, pura, laudabilis, tranquilla, diuturna. Hinc est illud quod Philosophia admirabiles habet delectationes firmitate & puritate. Alia dicitur quæ à vitiosis vitam pecudum eligentibus inquitur: & hæc scæda, turpis, inquieta, brevis, nocitura, qualis fuit Sardanapali. Hanc lætitiarum varietatem locis plurimis scriptura sacra non siluit. Lætamini, inquit, iusti in Domino. Ecce bonam lætitiā. Audi malam. In maleficijs suis lætificant Regem. Et talia sine numero posuit sacra scriptura. Et illud: Qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Prouerb. 2.

LEUE dicitur illud quod est natum ferri à medio, secundum Aristot. lib. 1. de celo & mundi. Leuissimum autem quod superfertur omnibus alijs ab eo sursum latis. A quo leuitas, quod aliquando dicitur sine pōdere. Modò, p. stultitia, inconstantia, volubilitate ponit. Est & leuitas spiritualis, quæ maximè consistit in seruida charitate: & e contra grauitas in mortalis peccati malignitate. Et sicut est in materialibus, quod leuia petunt sursum & grauiā

deorsum: sic eodem modo est in spiritualibus. Quamobrem sicut decedentes in feruida charitate, tendunt ad locum summum: cœlum, scilicet empyreum, nisi impedian- tur: & hoc propter patres antiqui testamēti, & propter eos qui nondum satisfecerunt pro peccatis, qui retardantur donec perfectius purgantur. Decedentes verò immortalis peccati deformitate, tendunt ad locum infimum, qui est terræ mediū: ita scribit Thom. Argen. circa distin. 45. lib. 4. senten. Nam peccatum trahit deorsum: non secundum ordinem naturæ (vt inquit Sanctus Bonauen. dist. 49. art. 1. q. 2. libr. 4.) cum non habeat conformita- tem ad illum, sed secundum ordinem ius- titiæ: quia peccatum cum sit vilissimum, disponit hominem ad locum vilissimum & infimum.

LEVIR est frater viri. Leuitices dicuntur duorum fratrum vxores, quæ non sunt sibiipsis affines: nec vir fororis, & vxor fra- tris: quia affinitas nō causat affinitatem. Oportet enim quod semper persona quæ est causa affinitatis, sit consanguinea alte- ri illorum. Paluden. distinctio 4. quæst. 1. libr. 4.

LEVITA, Et proprio nomine Leuitæ appel- lantur Diaconi, vt scribit S. Bonauen. in expositione textus distin. 24. lib. 4. In quo nomine clauditur proprius eorum actus, & principalis, scilicet ministrare sacerdoti specialiter & immediatē in sacramentis. Ad Diaconos enim pertinet corpus Do- mini transferre in primitiua Ecclesia, et- iam sanguinem dispensare: vnde imme- diatē isti sacerdotibus assistunt & mini- strant. Et dicuntur Leuitæ, vt idem ait, nō quod officium habeant Leuitarum, sed quia consimile illi, & per illud officium præfiguratum.

LEX est ratio summa insita in natura, quæ iubet ea, quæ faciendā sunt, prohibet cō- traria. Eadem ratio quum est in mente ho- minis confirmata & confecta est lex. Cic. lib. 1. & 2. de legib. ait: Lex est neque homi- num ingenijs excogitata, nec sanctum ali- quod populorum, sed æternum quiddam, quod vniuersum mundum regeret, impe- randi, prohibendiq; sapientia. Idem 2. de natura Deorum: Lex est recti perceptio, prauiq; depulsio. Item lex est constitutio

populi, in qua maiores natu simul cū ple- bibus aliquid sanxerunt, vt habetur dist. 2. cap. lex. Thom. 1. 2. quæst. 90. art. 1. Lex est regula & mensura actuum agendorū vel omittendorum. Et quæst. 91. art. 1. idem di- cit: Lex est dictamen rationis practicæ. Gerson parte prima de origine iuris & le- gum. Lex, inquit, est regula conformitatē habens ad dictamen rectæ rationis. Idem part. 2. in recommendatione licentiando- rum in decretis, ait: Dominus sicut fecit hominē, vt sibi soli subiectus dominare- tur cæteris rebus moralibus: ita sibi indi- dit præceteris rationem, tanquam legē intimam & vnicam. Neque enim propter aliud dicitur homo factus ad imaginem & similitudinem Dei, nisi quia sui capax per rationem effectus est. August. & expo- sitores Catholici. Et idem Gerson part. 4. in descriptionibus terminorum ad theo- logiam vtilium, dicit: Lex est recta ratio practica secundum quam motus & opera- tiones rerū in suos fines ordinatē regu- lantur. Vel est ipsa talis regulatio in quo- cunque. Lex secundum Alexan. de Ales in 3. parte summæ, est sanctio sancta, præci- piens honestum, prohibensq; contrariū. Et dicitur lex à ligando, id est obligando: vt scribit Gabriel distinct. 37. quæst. vnic. art. 1. libr. 3. Vel à legendo, id est dictando quid agendum sit, vel quid publice lega- tur. Et quamuis iste terminus lex sit gene- ralis ad omnem legem creatā vel increa- tam, naturalem, humanam, vel diuinam, scriptam vel non scriptam: tamen quan- doque restringitur ad vnā speciem, vt dicit Petrus de Aliaco. Et quia lex decalo- gi obligatoria est, quæ & præceptum & mandatum dicitur, extendendo præcep- tum ad prohibitionem: dicendum est de ea, de qua videatur Gerson lect. secunda de vita spirituali animæ, & in de pot. Ec- cles. consid. ult.

LEX OBLIGATORIA (vt notat Gabriel dis- tinct. 37. quæst. vnic. articulo. 1. libro. 3.) est signum verum reuelatum creaturæ ra- tionali, quod est notificatum rectæ ra- tionis dicentis ligari eam ad aliquid agē- dum vel non agendum, ad vitam æternā consequendam, & damnationem euitan- dā, vt scribit Gerson de vita spirituali ani- mæ, lect. 2. Dicitur signum notificatiuum, quia

quia nulla lex (inquit Gabriel vbi supra) obligat liberum arbitrium, si notificata non fuerit: alioquin naturaliter fatui & insensati, imò & bruta dicerentur obligari, & legem obligatoriam habere, cuius transgressio esset imputabilis ad poenam, & obsequio ad premium: quod nullus dicit. Sed quid de paruulis in utero mortuis est dicendum, quod ibi nec est lex, nec præceptum, cuius transgressio imputatur ad nouam culpam actualem: sed est ibi quoddam statutum diuinum, quo non obseruato, non reditur hæreditas amissa in Adâ primo parente. Vnde absque libera commissione vel omissione ad cuius oppositum rationalis creatura obligata fuerat, peccatum esse non potest. Nullus quoque qui ignorantiam inuincibilem sufficienter allegare potest, transgressor legis appellari potest, nec quod ad Deum, nec quo ad homines: plerumque tamen apud homines aliquis esse sciens præsumitur, quia non potest iuridice per testes iustâ ignorantie causam assignare propter quod damnatur quandoque apud homines ille, qui verè est innocens apud Deum. An autem saluentur ignorantes legem, dicit Petrus Aliacen. qu. 2. artic. 2. in fine libro 4. Si alieubi essent ignorantēs legē & nomen Christi, scilicet quod lex illa siue præceptum baptismi eos non arctat, nec illā seruare tenentur, sed de eius non obseruatia per ignorantiam excusantur, tamen poenam legis iustè subire compelluntur. Exemplum de latrone qui legem hanc quod latro suspendatur seruare non tenetur, quia non debet esse homicida sui, & tamen poenam legis per iudicem iustè compellitur sustinere. Sic dicendum est de infantibus qui decedunt sine baptismo, scilicet quod impotentia eos excusat ab obseruantia præcepti de baptismo habendo, & ideo eis non imputatur ad culpam nouam, quod non fuerunt baptizati: & ita de circumcissione, sed non sequitur quod non damnentur, quia sola anima Christiana saluabitur, & quæ pactum Dei seruauerit, quod non est in istis, ideo damnatur: non quia culpam incurrerunt ex non obseruantia, sed quia pactum non seruauerunt. Hæc Dominus Cardinalis vbi supra. de quo legio aliàs latius.

ET LEX EST TRIPLEX, secundum quod triplex est signum notificatum, scilicet materiale, vocale & scriptum: sic triplex est lex, scilicet indita siue per inspirationem, siue per naturalem dictaminis euidenciam, per doctrinam. Lex prolata, lex scripta siue quod idem est lex mentalis, vocalis, literalis. Et dicitur in descriptione legis, vbi supra, signum verum, quia signa falsa & si quandoque ligare dicuntur per accidens, quomodo ligat conscientia erronea, nihilominus de per se, & propriè legis obligatorie vim non habent. Dicitur recta rationis, quia signum rationis erroneæ propriè non est obligatorium, etiam si signum esset verum. Grauius exempli signum siue propositio explicans præceptum aliquod emanasse à superiore iniustum: quamuis signum sit verum, tamen non est obligatorium, quia non est signum rectæ rationis. Mandatum enim iniustum non emanat à recta ratione. Dicitur distantis seu volentis ligari creaturam rationalem, &c. Ad excludendum legem consultoriam aut permissiuam. Etiam ad innuendum quod recta ratio præcipiens vna cum voluntate, est ratio obligationis inferioris, id est, quia inferior obligatur. Nam quantumcunque notificetur voluntas superioris, nisi per illam vel ligari inferiorem, non confurgit obligatio. Vnde nec tenemur nos conformare in omnibus diuinæ voluntati, nisi cum Deus vult nos illi conformari, hoc est non tenemur velle quicquid Deus vult, etiam cognitum ut tale. Sed tenemur velle quicquid Deus vult, nos velle, diuinæ tamen voluntati cognitæ tenemur non remurmurare. Hæc Gabriel vbi supra. & in primo dist. ult. &c.

LEX PRÆCEPTIVA (ut scribit Gerson parte 4. in diffinitionibus terminorum. ad theologiam vtilium) propriè est lex libero arbitrio insinuatâ signo, verbo, aut scripto, iubens sub poenâ dissolutionis amicitie inter Deum & liberum arbitrium, ne pro commodo vel incommodo violatur, & lex præceptiva & simpliciter diuidi possit, tamen solet à Doctores diuidi in legem diuinam, naturalem, & humanam siue positivam.

LEX DIUINA est signum verum creature rationali reuelatum, notificatum rectæ

rationis diuinæ volentis teneri illam, seu ligari ad aliquid agendum vel non agendum pro consecutione felicitatis æternæ. Et dicitur reuelatum, ad excludendum legem naturalem & humanam, quæ nõ habentur p reuelationem immediate à Deo. Dicitur pro consecutione, ad excludendum leges politicas etiam à Deo reuelatas: vt sunt leges veteris testamenti, quæ dicuntur iudiciales. Vnde non ideo præcise dicitur lex aliqua diuina seu de iure diuino appropriate, quia reuelata. Tradidit enim Deus plures leges patribus veteris test. pro regimine politico & ciuili: vt puta iudiciales, quæ non immediata & directa intentione ordinant ad finem vltimum & supernaturalem: ideo non sunt propriè diuinæ. Et lex diuina (vt scribit Aliacen. q. vespertiarum) vt sumitur pro lege diuinitus inspirata, qualis est lex Moysi vel Christi. Vno modo potest sumi pro aliqua regula vna data à Deo aliquid præcipiente vel prohibente. Alio modo pro aliqua vna congregatione plures tales regulas continente, qualiter tota doctrina Christi, dicitur lex Christi. Sic capiendo adhuc sumi potest stricte pro aliqua totali congregatione solum continente præcepta & prohibitiones, quia hæc duo solum pertinent ad legem propriè dictam. Alio modo potest sumi large pro aliqua totali congregatione: non solum continentia præcepta & prohibitiones, sed etiã consilia & promissiones præmiorum, cõminationes suppliciorum, & multa huiusmodi, quæ licet non sint de substantia legis propriæ, quia nec ligant, nec obligant, eo quod his nihil imperatur aut phibetur: ipsa tamen sunt fortissima adiutoria ad legem sustinendam: ideo dicuntur partes legis diuinæ cõmuniter dictæ. Et lex diuina secundum Gersonem part. 4. in descrip. ter. ad theolog. vtil. in hominibus propriè est lex per diuinam reuelationem acceptam ad regimen plurimorum pro fine beatitudinis principaliter ordinata. Primum ponitur ad differentiã legis priuatæ: aliud ad differentiam legum iudicialium in antiqua lege. Et in lege purè diuina (vt scribit Gabr. distin. 37. q. vnica, art. 1. libr. 3.) assignari possunt quatuor gradus. In primo ponuntur leges

immediate reuelaræ à Deo pro tota cõmunitate hominum, aut principaliori parte scriptæ in Bibliis: & præsertim in Euangelijis latis à Christo ad consecutionem beatitudinis: In secundo gradu ponuntur leges diuinæ, quæ ex præcedentibus solis deducuntur in consequentia euidenti. In tertio gradu ponuntur leges diuinæ ex prædictis deductæ per successiuam relationem Apostolorum & aliorum, æquivalentem scripturæ canonicæ: sicut determinationes Ecclesiæ, quæ spiritu sancto creditur regi. In quarto gradu sunt leges specialiter inspiratæ & reuelatæ quibusdam singularibus personis pro se, aut pro paucis ad hoc electis. De quo plura scribit Gerson de vita spirituali animæ, lect. 2. Coroll. 7. Ex lex diuina, secundum Iacobum de Valentia Psalm. 118. nihil aliud est nisi effectus & signum & imago diuinæ voluntatis: quia in ea lucet & manifestatur diuina voluntas erga actus humanos. Et ideo lex ista dicitur recta & iusta, quia est lata & condita iuxta diuinam voluntatem, quæ dicitur metrum & mensura omnium actuum humanorum. Et ideo actus humani intantum dicuntur & sunt iusti & recti, in quantum sunt facti iuxta diuinam legem, & sunt ipsi cõformes. Et tota lex diuina (vt idem scribit) consistit in dilectione Dei & proximi, vt ait Saluator Matth. 22. & Luc. 10. sed in tali dilectione oportet quod seruetur species, modus & ordo, secundum Augustinum. id est, quod diligat illud, quod diligendum est, & modo & ordine quo diligendum est: vt latius ibi scribit Episcopus Christianopolitanus. A lege autem diuina nulla lex, aut obligatio purè humana potest absolueri aut excipere vel instituere quod modò obseruetur, vt scribit Gers. part. 2. tractatu de non esu carniū.

LEX DIUINA secundum diuersos effectus diuersis nominibus nominatur in scriptura (vt notat Iacob. de Valentia tract. 4. ca. 4. prologi super Psalm.) in quantum ligat & obligat hominem, dicitur lex Domini. Sed in quantum est à Deo prolata & scripta in tabulis, dicitur sermo Domini, siue eloquium Domini. Sed in quantum prohibet mala fieri, dicitur præcepta siue præceptum, in quantum autem admonet bonum

na fieri, dicitur mandatum siue mandata. Sed in quantum est testificata à Deo & Prophetis, dicitur testimonium Domini. Sed in quantum per legem cognoscimus voluntatem Domini, dicitur voluntas Domini. Sed in quantum fuit confirmata per mortem Christi testatoris, dicitur testamentum Domini. Sed in quantum iustificat obseruantes, dicitur iustitia siue iustitia Domini. Sed operationes, quæ sunt secundum iustitiam, dicuntur iustificaciones. Sed punitiones & præmiationes quæ sunt per iustitiam, dicuntur iudicia Domini. In quantum vero ducit & dirigit homines, dicitur via. Item in quantum eius scripta omnia sunt impleta in Christo, dicitur veritas. In quantum sumus per eam liberati, dicitur misericordia: in quantum Deo pacificari, dicitur pax. Dicitur & lignum vitæ, & hoc metaphoricè, quia Deus dedit hanc legem loco ligni vitæ, in quo Adam præuariatæ est ut eam feruaret & coleret, expectando ex ea fructum vitæ. Et Patres veteris testamenti eam seruauerunt vsque ad tempus Christi. Dicitur & lex Domini & vinea Domini, Matthæi 21 & 22. quæ data est nobis ad colendum. Dicitur etiâ seges lex diuina. Vnde Christus Luc. 9. dixit. Messis quidem multa. Et Ioan. 4. Aspicite messes, quoniam albae sunt. Hæc latius declarat Iacob, de Valentia vbi supra, & Psalm. 118.

LEX AETERNA (vt scribit Augustin. contra Faustum, & refert Petrus de Aliaco in primum sen.) est diuina mens seu voluntas ordinem naturalem seruanti iubens, turbanti verans. Vnde patet secundum eundem, quod sicut voluntas diuina est simpliciter prima in genere causæ efficientis, sic ipsa lex simpliciter prima in genere legis obligantis. Quare, sicut nulla causa potest agere ipsa non agente: sic nulla lex potest obligare ipsa non obligante. Vel lex æterna est summa ratio, cui semper obtemperandum est secundum August. vbi supra. Et secundum Gersonem part. 4. in descriptionibus terminorum ad Theolog. util. Lex æterna est diuina voluntas ordinatiua rerum à sua arte producibilium vel productarum, quo ad operationes & motus, & fines singularum. Vel est perpetua & cõstans voluntas, ius suum unicuique tribuens.

LEX PRIMA (vt scribit Gerson vbi supra) est beneplacitum seu voluntas supremi Domini Dei, præstuentis rebus à se conditis fines suos, & motus, & operationes ad illos. Vel sic: Lex prima est diuina voluntas præstuentis ordinem rebus à se conditis, &c. & secundum Aliaceñ. dicitur lex increata.

LEX EVANGELICA dicitur lex perfectæ libertatis, quia liberat à seruitute præuariationis, vt scribit sanctus Bonauen. dist. 44. q. penult. libr. 2. siue etiam à seruitute legis, dum in ea datur spiritus charitatis, qui est spiritus libertatis: secundum illud quod dicit Apostolus Rom. 8. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore sed spiritum adoptionis filiorum. Et ideo ex hoc non sequitur, qui est sub lege Euangelij, sit liberatus à seruitute terreni dominij, &c. Et lex Euangelica nominatur quinque nominibus (vt scribit Iacobus de Valentia Psalm. 118.) Dicitur enim lex in quantum fuit à Christo lata. Secundo, dicitur testimonium in quantum fuit à Deo Patre approbata & testificata in baptismo, & in transfiguratione, cum dixit: Hic est filius meus dilectus, ipsum agere. Fuit etiam testificata p. Prophetas & Angelos. Tertio, dicitur iustitia in quantum iustificat ratione consiliorum & mandatorum affirmatiuorum & sacramentorum. Quarto, dicitur præceptum ratione prohibitorum, quia prohibet omne vitium. Quinto, dicitur iudicia, in quantum tribuit præmium obseruatoribus. Ex quo patet, quod vna & eadem lex habet multa nomina secundum diuersos respectus. Sed quia in tota lege nihil iubetur nisi charitas & dilectio Dei & proximi: quia in his duobus mandatis vniuersa lex pendet & Propheta, vt patet Matth. 22. Ideo tota lex de cultu diuino, quæ pertinet ad dilectionem Dei: vel de præceptis moralibus, quæ pertinent ad dilectionem proximi, vt scribit Iacobus de Valentia Psalm. 49. Et vt idem scribit Psalm. 118. lex Euangelica tripliciter iustificat, & facit hominem dignum vita æterna. Primo, per fidem, in quantum credit Iesum Christum esse verum Deum & hominem, & redemptorem totius generis humani Messiam in lege promissum. Secundo iustificat per charitatem.

ritatem perfectam erga Deum & proximum. Tertiò, per spem, in quantum contempnis rebus terrenis ponit finem suum in celestibus à Christo promissis. Et sic non operatur propter aliquod pramium temporale, sed propter vitam æternam promissam, &c. Et lex Euangelica dicitur lex seu regula Christi, & illa lex potest sumi vno modo stricte (vt scribit Dominus Cardinalis Cameracen. qu. vespertium) pro congregatione illorum, & simile eorum quæ docuerunt Apostoli & discipuli eius auctoritate sua. Vnde lex Christi seu regula, dicitur tota doctrina Euangelica: intelligendo per Euangelium non solum doctrinam quatuor Euangeliorum, sed generaliter nouum testamentum. Quomodo modum doctrinam suam vocat Paulus Euangelium, 2. ad Timoth. 1. Sed sic capiendo adhuc potest multipliciter sumi. Vno modo pro talis doctrinæ veritate, siue sit in mente, siue in scripto, vel in voce. Alio modo potest sumi pro talis veritatis vel obiecti intellectuali cognitione. Vnde non minus propriè dicitur lex vel præceptum, vel prohibitio ipsa cognitio agendorum, vel non agendorum, quæ ipsa veritas enuntians quid agendum, vel non agendum: ideo dicit venerabilis Hugo. 1. de Sacramentis, parte. 6. ca. 6. Quid cognitio faciendorum fuit, nisi quedam ad cor hominis facta præceptio: & quid rursus cognitio vitandorum, nisi prohibitio. Hæc autem cognitio potest esse multiplex, quia vel solum apprehensiuæ, vel iudicatiuæ. Et si iudicatiuæ, vel cum formidine, vel cum certitudine. Et si cum certitudine, vel potest esse habitualis vel actualis: vel ab habitu acquisito solum, vel ab habitu etiam infuso. Vnde secundum hoc loquendo propriissimè lex Christi potest dici fides infusa, vel actus eius, quo creatura rationalis firmiter assentit doctrinæ Christianæ veritatibus. Hæc Dominus Cardinalis Aliacen. Ultra legem autem veterem Dominus opus habuit instituere legem Euangelicam, vt scribit Gerfon par. 2. in recommendatione licentia doctorum in decretis facta Parisijs. Siquidem ad nihil perfectum adduxit lex antiqua, dicente Apostolo ad Hebræos, septimo: Nihil ad perfectum adduxit lex. Erat c.

nim figura & umbra nouæ legis. Nā omnia in figura contingebant eis, ait Apostolus. Adueniente igitur re, vel luce, impleta est lex non soluta. Ac perinde constituti sunt Apostoli, Discipuli, & Euangelistæ, tanquam doctores huius legis, & ceteri successores eorum, quos Theologos nominamus, non secundum corticem litteræ, quæ occidit, sed secundum interiore spiritum, qui viuificat. Hæc Gerfon. Cum ergo lex Euangelica sit regula, & dispositio totius vitæ nostræ, vt nos bonos efficiat, & Deo charos, & acceptos ad vitam æternam in quatuor consistit. Primò præcipit diuinum cultum, cum dicit: Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. et præcipit omnes articulos fidei, cum dicit: Si creditis in Deum, in me credite. Et sic præcipit spem, fidem, et charitatem, et latius, et hoc quo ad Deum. Secundò præcipit omnem innocentiam, et iustitiam, et puritatem, cum dicit: Beati mundo corde. Tertiò prohibet omne vitium, et separat prauos à iustis in meritis, cum dicit: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Matt. 7. Quartò minatur perpetuam pœnam obstinatis in iudicio, cum dicit: Ite maledicti in ignem æternum. Et ista quatuor continet lex Euangelica, quæ docet quid agendum, quid credendum, quid petendum, et quid fugiendum. Hæc Dominus Iacobus de Valentia Episcopus Christopo.

LEX CREATA seu participata, vt scribit Gerfon par. 4. in descri. ter. theol. vtil. est participatio, vel emanatio, vel similitudo quedam analogæ legis æternæ, vel effectus eius ordinem in rebus conditis, aut seruans, aut seruare dictans.

LEX NATURALIS obligatoria, vt scribit Gabriel distinct. 37. quæst. 1. lib. 3. est signum naturaliter habitum notificatiui rectæ rationis diuinæ, volentis creaturam rationalem ligari ad aliquid agendum, vel non agendum, pro consecutione finis sui naturalis, qui est felicitas humana, siue monastica, siue iconomica, siue politica. Dicitur autem signum purè naturaliter habitum, quod inditum est, cuiuslibet homini non impedito in vsu debito rationis. Impeditur autem per corpus, per errores, per vitia multa, & differt à diuinæ quia

quia hec acquiritur per reuelationem. Lex verò naturalis ex naturali lumine in intellectu, quamuis quicquid acquiritur lumine naturali intellectu, idipsū Deus pōt immediate reuelare, sicut patet in datione praeceptorum in vtraque lege veteri & noua. Differunt quoque ex parte finis. Nam lex diuina de propinquo ordinat, & de per se ad felicitatē aeternā. Naturalis vero ad felicitatem humanam huius vitae: in reliquis particulis conueniūt naturalis & diuina. Videatur de hoc Gerson de vita spirituali animae, lectione secūda, Coroll. v. & parte 3. in descriptione terminorum ad theologiam vtilium, vbi ait: Lex naturae est in rebus creatis regulatio motuum, & operationum, & tendentiarū in suos fines. Et legi naturali consonum est (vt scribit Gabriel distinct. 1. 5. quaestione 1. 5. artic. 3. dubio. 1. libr. 4.) vt inutiles homines communis pa eis, & reipublicae turbatores, quales sunt fures, de medio tollantur.

LEX NATURALIS animalium (vt scribit Gerson parte 4. in descriptione terminorum ad theologiam vtilium) est lex quam habet quolibet animal non impeditum vel indispotum. Lex naturalis hominum, est dictamen legis practicum, quod natus est habere quilibet homo non impeditus in vsu rationis, nec ex indispotitione corporis, nec ex deprauatione vitiorum.

ALIQUVIDESSE DE LEGE NATURAE dicitur dupliciter, sicut dupliciter dicitur aliquid esse motum vel habitum (vt scribit Gabriel distinctione trigesimaseptima q. vnica, articulo primo libr. 3.) Primo modo dicuntur nota naturaliter, quae sunt principia practica: nota ex terminis, aut conclusiones sequentes ex eis: & haec strictissime dicuntur esse de lege naturae. Alio modo dicuntur quaedam naturaliter nota, & de lege naturae: quia licet non sint necessariae, nec ex terminis euidentia, nec ex talibus sequuntur in consequentia simpliciter necessaria, sunt tamen multa consona istis. Haec distinctio potest declarari exemplo. Nam supposito illo principio, pacifice viuendum est in communitate, non necessario sequitur ex hoc quod quilibet debet habere distinctas pos-

sensiones: posset enim stare pax inter conuiuētes, etiam si illis omnia sunt communia: etiam supposita infirmitate eorū qui conuiuunt, & tamen possessiones esse distinctas pro personis infirmis valde consonat pacificae conuersationi. Infirmi enim magis curant bona sibi propria quam communia, & magis vellent communia eis appropriari quam communitati, & custodibus bonae communitatis, & ita suscitatur lis & contentio. Nō autem omnia praecepta sunt de lege naturae, ut sentit Scotus strictē accepta: probat hoc idem Gabr. dist. 27. q. vnica. ar. 2. lib. 3. quia non omnia illa praecepta sunt principia practica ex terminis euidentia, aut conclusiones ex illis in consequentia necessaria illatē. ergo. Sed duo praecepta negatiua primae tabulae sunt de lege naturae propriae, vt sunt illa duo praecepta: Nō habebis deos alienos. Et: Nō assumes nomen Dei tui in vanum: hoc est, non facies Deo irreuerentiam. Illa nanque sunt principia practica ex terminis euidentia aut conclusiones ex eis necessario consequētes. Nā supposito quod sit naturaliter notum vnum a ntū esse Deum, vt probat Philosophus 12. Metaph. sequitur formaliter alienum non esse habendum. Sequitur enim formaliter: Nihil qd non est Deus pro Deo est colendū seu habendum. Alienus Deus non est Deus: ergo alienus Deus pro Deo non est habendus. Praemissae sunt naturaliter, imō ex terminis notae, & sunt practicae. Sic & secundum praeceptum sequitur ex principijs per se notis: sic arguendo: Summē reuerendo non est irreuerētia faciēda: Deus est summē reuerendus, quia summē bonus, ideo ei non est irreuerentia faciēda. Secundē verō tabulae praecepta, tam affirmatiua quam negatiua, sūt de lege naturae, non strictē, sed largē accepta. Non strictē, quia eorum quae ibi praecepta sunt, aut prohibita non sunt principia practica simpliciter necessaria, nec conclusiones simpliciter necessariae, sed sunt de lege naturae communiter accipiēdo: de quo plura legito apud Gabr. Legis quoque naturalis strictē praecepta non sunt dispensabilia: vt ibidem dicit Gabriel conclusionē 4. quia illa fundantur in primis principijs euidentibus & necessarijs, q. q. a necessaria-

ne necessaria mutari non possunt, quia evidentia sunt, declaratione non indigent: ergo non sicut dispensabilia. Et quamvis Legislator Deus circa obseruantiam preceptorum secundæ tabulæ simpliciter dispensare posset per præcepti relaxationem, non tamen sic dispensat de facto propter magnam eorum cum lege naturæ propriæ proximationem. Non enim illud implicat contradictionem. Vnde negandum non est, quin Deus præcipere possit alicui occidere innocentem cum plenum habeat dominium & potestatem occidendi & viuificandi. In quo casu reuocaret præceptum de homicidio, quantum ad illum cui oppositum eius præciperet. Sic enim legitur præcepisse Abraham ut occideret Isaac filium suum. Genesis 22. Sic Osee mandauit ut acciperet fornicariam, & faceret filios fornicationis. Osee 10. quamvis secundum Doctores, non præcepit Osee fornicari, sed contrahere matrimonium cum fornicatrice, post contractum tamen continere: licet etiam ad literam hæc præcipere potuisset. Cum non sit magis legi naturæ dissonum fornicari quam occidere innocentem. Item sentiunt Doctores de Sponsione, quod instinctu spiritus sancti ac familiariter eius consilio seipsum cum Amophilis interemit: ergo reuocatum est quantum ad eum præceptum: Non occides. Gabr. ubi supra.

LEX HUMANA quæ & positiua & præceptiua dicitur, est signum verum humana traditione, & auctoritate immediatè constitutum notificatiuum rectæ rationis volentis rationalem creaturam ad aliquid agendum vel non agendum propter finem aliquem rationi consonum, vel temporalem obligare. Et secundum hos duplices fines distinguitur ius humanum siue lex humana in legem canonicam & ciuilem, quæ duntaxat distinguitur ex parte finis. Nam finis legis canonicæ est consecutio felicitatis æternæ in qua concordat cum diuina. Finis legis ciuilis est felicitas humana, monastica, politica, vel economica, in quæ conuenit cum lege naturali. Potest tamē eadem lex esse diuina, naturalis, & humana, alia tamen & alia ratione: de quo vide latius Gersonem lect. 2. de vita spirituali animæ, & in de potest. Eccles. consid. ult.

Ad hoc videatur & Gabr. dist. 37. q. unica, ait. j. libr. 3. Et Gerson parte 4. in descript. ter. ad theo. viil. Lex humana seu positiua est lex per ratiocinationem ex lege naturali deducta in consequentijs probabilibus ad finem debitum humanæ creaturæ. Dicitur autem probabile, quod pluribus & maximè sapientibus apparet verum. Lex positiua iuste requirit in Legislatore prudentiam & auctoritatem. Prudentiam, ut secundum rectam rationem practicam dicet quid faciendum pro communitate. Auctoritatem, quia dicitur lex a ligando, sed non quæcunque sententia prudentis ligat communitatem, nec aliquem si nulli præsideat, &c. Hæc Sco. di. 1. 5. q. 2. lib. 4. Et ut scribit Dominus Cardinalis Camer. Quicquid est iustum lege humana, est iustum lege diuina. Nam omnis lex humana debet esse consona legi diuinæ. Ex quo sequitur quod nullum Principis additum, Prælati præceptum, Politicæ statutum, aut Ecclesiæ decretum est iustum vel iuste obligatorium, nisi sit diuinæ legi consonum. Vnde Augustinus de vera religione cap. 22. & lib. 1. de libr. arbit. ubi dicit, quod in temporali lege nihil est iustum, quod non ex æterna lege homines sibi deriuauerint: quicquid igitur (ut postea Aliacen. dicit) est iustum iure poli, est iustum iure fori, & e contra. Et ideo sic ostendit Ioan. Salesberiensis in suo Policratico lib. 4. cap. 6. omnium legum inanis est censura si non diuinæ legis imaginem gerat. Vnde Aliacensis ait: Quicquid est iustum aliquo iure, est iustum iure diuino: & quicquid diuino iure est iustum, nullo iure iniustum, ut clarum est. Ex quo patet, quod quicquid est iustum in foro interiori, est iustum in foro exteriori. Hæc Cardinalis in principio in primum Sen. Vnde Scotus dist. 44. lib. 1. ait: Nulla lex est recta, nisi quatenus à voluntate diuina acceptatur. De lege humana & positiua non parum scriptis reliquit Gerson in multis locis.

LEX PRIVATA (ut scribit Gerson part. 4. in descript. ter. ad theo. viilum) est lex per diuinam reuelationem accepta ad regimen personæ singularis vel paucorum. Diuina autem reuelatio est illustratio humanæ naturæ rationalis, ad quam habendam vel modum habendi ipsa de communi

muni cursu sibi indito non attingit.

LEX CIVILIS & temporalis (vt idem scribit Gerson vbi supra) est lex humana ad finē naturalem socialis vitæ bene regulandæ immediatè & principaliter ordinata, & p̄ illum qui curam communitatis gerit sufficienter promulgata. Sed lex civilis & spiritalis est lex humana ex principiis creditis, vel per se notis, probabiliter deducta, ad finem supernaturalem immediatè & principaliter ordinata, per illum vel illos qui curam communitatis habent sufficienter promulgata.

LEX CHARITATIS secundum eundem Gersonem in via, est ius propinquum fruenti Deo propter se, & cæteris omnibus vtendi propter Deum, quomodocunque iustè placuerit ad meritum vitæ æternæ. Gerson.

LEX CONSILIATIVA secundum eundem vbi supra. Vel consilium est lex libero arbitrio insinuata, cuius obseruatio laudè habet, & violatio culpam non habet. Sed lex cohibitiua (vt ibidem scribit) quasi media inter præceptum & consilium, est lex libero arbitrio insinuata, signo aut verbo, aut scripto, ligans ne violeetur, cuius tamen violatio non est dissolutiua amicitiae & unitatis inter Deum & liberum arbitrium, nec inter homines ad inuicem. Hæc Cancellarius Parisiensis.

LEX VT SIT IUSTA, duo sunt necessaria (vt scribit Gabriel dist. 15. qu. 2. lib. 4.) auctoritas & prudentia, quæ secundum rectam rationem habens auctoritatem, dicet quid faciendum, & quid expediat ad finem debitum, & ad pacificam conuersationem, & necessariam communitatis sustentationem. Ex quo patet vnde est iustitia in proprietatum possessione, & dominiorum rerum. Nam quicquid secundum leges huiusmodi insitas possideret, iustè possideretur: quod vero contra eas teneretur, iniuste teneretur. Dicitur & lex iusta secundum eundem Gabrielem dist. 16. qu. 3. ar. j. lib. 4. post beatum Tho. prima 2. qu. 96. art. 4. ex fine, ex actore, & ex forma. Ex fine, quando ordinatur ad bonum commune. Ex actore, quando non excedit potestatem ferentis. Ex forma, quando secundum proportionem imponuntur subditis onera in ordine ad bonum commune. Et secundum

hoc, leges huiusmodi onera inferentes proportionabiliter vnum non plus alio grauantes iustæ sunt, per oppositum iniustæ sunt, si excedunt limites facultatis statuentis. Aut quia non faciunt ad utilitatem boni communis, sed magis ad cupiditatem propriam statuentis, aut gloriam eius. Vel etiam si onera inæqualiter imponuntur multitudini: licet ordinetur ad bonum commune. Et in foro conscientie non ligat, nisi fortè ad vitandum scādalum, vel turbationem: propter quod etiam quis debet iuri suo cedere, secundum illud Matth. 5. Qui angariauerit te mille passus, vade cum eo alia duo: & qui abstulerit tibi tunicam, da ei & pallium. Sunt etiam leges iniustæ, cum fuerint contrariæ mandatis diuinis: sicut leges tyrannorum inducentes ad idolatriam, aut alia peccata: & tales leges non solum non obligant, sed omnino non sunt seruandæ: quia oportet plus obedire Deo quàm hominibus. Act. 4. Hæc Thomas.

LEX INIQUA (vt scribit Gabriel dist. 15. qu. 6. ar. 3. dubio. 3. lib. 4.) dicitur quæ est contra ius naturale vel diuinum, aut etiam contra ius positium, contra libertatem Ecclesiasticam, aut facta ad opprimendos pauperes, & iustitiam impediendam, vt dicit Hostiensis libr. v. de restitut. §. Quid de condentibus leges iniquas, multa iura ad hæc allegans. Et licet de iure talia statuta non valeant, tamen facientes ea, & consentientes, ac voluntariè ea obseruantes, atque secundum ea iudicantes, peccant mortaliter: & si sunt contra Ecclesiasticam libertatem, sunt excommunicati. Statuentes quoque tales leges restituere, tenentur omne damnum quod prouenit alicui ratione talis legis: & similiter obseruantes & aliquid per eas acquirētes: multis probat Gabriel.

DIFFERENTIE IN LEGE ET SVBLEGE, ut scribit diuus Augustinus super illud Psalm. 1. Sed in lege Domini. Vnde qui est in lege, secundum legem agit, qui est sub lege, secundum legem agitur. Ille verò liber est, iste seruus. Deinde aliud est lex quæ scribitur & imponitur seruienti. Aliud lex quæ mente conspicitur ab eo, qui non indiget literis. Et esse sub lege (vt scribit sanctus Bonaventura dist. j. lib. 3. circa

circa textum) dicitur tribus modis, vel quantum ad causam, vel quantum ad obseruationem, vel quantum ad motiuium. Quantum ad causam sunt illi, qui nati sunt sub peccato. Quantum ad obseruationem sunt isti, qui legem obseruant. Quantum ad motiuium sunt illi, qui timore seruiunt. Christus itaque non fuit sub lege quantum ad causam, vel quantum ad motiuium, sed solum quantum ad obseruationem, aliter tamen quam alij homines: quia esse sub lege quantum ad obseruationem, potest esse dupliciter: vel quantum ad obedientiam obligatoriam, vel quantum ad obedientiam spontaneam. Et primo modo sunt homines. Secundo modo Christus qui se mera libertate legalis obseruantiae (vt exemplum daret) veri obedientis, subditi. Vnde Apostolus ad Galatas quarto, & refert Magister Sententiarum in principio 3. Sententiarum. Cum venit igitur plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum de muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, ut in adoptionem filiorum Dei reciperemur.

DE LEGIBVS veteris Testamenti.

LEGES VETERIS TESTAMENTI quaedam dicuntur iudiciales, quaedam ceremoniales quaedam morales, vt notat Gabriel dist. 37. quaest. vnica articulo primo libro 3. Morales fuerunt praecipua de actibus virtutum, de quorum numero est decalogus, quae etiam habemus in noua lege. Et moralia ad ius naturale pertinent: & ideo nullam mutabilitatem recepisse monstrantur. Ceremonialia fuerunt praecipua de actibus exterioribus diuini cultus, quibus scilicet homo diuinam seruitutem proficitur, vt sacrificium, vestes sacerdotes, templi introitus, quae dicuntur ceremonialia, vt recitat sanctus Thomas prima secundae, quaest. xcix. artic. 3. quasi munera Cereris, quae dicebatur Dea frugum, eo quod primo ex frugibus oblationes Deo offerebantur. Vel ut Valerius Max. refert, à Cere oppido iuxta

Romam, eo quod ibi sacra Romanorum oblata sunt. Inde praecipua legis quae ad exteriorē Dei cultum pertinent, ceremonialia dicuntur. Et dicitur ad exteriorē cultum, quia actus interioris cultus Dei sunt actus virtutum moralium, scilicet fidei, charitatis & spei. Et lex vetus (ut inquit Rabbi Salomon) bene habebat sexcenta praecipua ceremonialia: ideo grauior lege noua. De qua aliās dicitur, & infra. Iudicialia sunt de actibus particularibus iustitiae obseruandae inter homines vt est illud: Oculum pro oculo, dente pro dente. Haec triplicia praecipua tanguntur Deutero, 6. vbi dicitur: Haec sunt praecipua, ceremoniae & iudicia. Praecipua antonomastice dicuntur moralia. Ceremoniae & iudicia, praecipua de exterioris cultus diuini actibus, & de iudicialibus retributionibus. Et quantum ad iudicialia, lex noua est leuissima, quia nulla iudicialia Christus imponit, ut plenius videre poteris apud Gabrielem distinct. vltima libri tertij. Fuit autem (ut scribit Scotus distinct. vltima libro 3.) vetus lex multo grauior nostra lege. Et post alia dicit: Et ideo nostra sacramenta, quae habent efficaciam in virtute passionis Christi iam exhibite, plus conferunt de gratia quam sacramenta veteris legis. Habemusque & doctrinā magis explicitam, & exempla sanctorum plura & efficaciora ad imitandum: & etiā plura merita sanctorum, qui non tantum sibi, sed & nobis meruerunt ac nobis suis intercessionibus auxiliantur. Est & adiutorium valde notabile, quia nobis pro obseruatione legis Christianae promittitur explicitē vita aeterna. Illa autem raro vel nunquam explicitē nisi bona temporalia. Haec omnia Scotus & alia. Videatur ad hoc Gabriel distinct. vlt. libro 3. qui & dicit quod lex vetus fuit multo grauior, quantum ad multitudinem & difficultatem obseruandi quam noua lex, praesertim quo ad ceremonialia. Lex enim noua secundum August. paucis & manifestis ritibus est contenta. Non enim habet lex noua nisi septem sacramenta, quae etiam non sunt omnibus Christianis necessaria: non enim omnes contrahunt matrimonium nec omnes suscipiunt ordines. Sed necessarius est baptismus, &

post

post lapsum pœnitentia. Lex quoque noua gratiæ & Euangelij distat præceptis, sacramentis, & promissis, à lege veteri, quâ uis quo ad moralia sunt eadem præcepta in utraque lege. Id quod diffuse probat Gabriel questione ultima libro terzo Lex insuper uetus dicitur lex timoris: noua uerò lex amoris. Et ideo secundum beatum Thomam distin. ult. libro 3. quæst. 4. articul. 2. Et post eum scribit hæc eadem Gabriel dist. ult. ar. 3. libro 3. quia lex noua ex ostensione diuinæ charitatis initium sumpsit: quia in effusione sanguinis Iesu Christi, quæ fuit perfectissimæ charitatis signum, in eo etiam nouum testamentum confirmatum est. Lex autem uetus in ostensione diuinæ potestatis (quæ timorem incutit) & initium sumpsit. Vnde & in ipsa legis datione propter fulgura, uoces & tonitrua, terror audientes inuasit, ut dicerent: Non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. Exod. 20. Sic & lex uetus ad sui obseruationem homines inducebat per comminationem pœnarum. Noua uerò lex per beneficia exhibita & speranda. Item lex uetus est imperfectorum, secundum illud ad Hebr. 7. Nihil ad perfectum adduxit lex, Noua uerò perfectorum secundum Matth. 5. Estote perfecti, sicut & pater uester cœlestis perfectus est. Imperfectorum autem est timere ac cauere malum, operari bonum, timorem pœnæ perfectorum uerò est amare. Siquidem perfecta charitas foras mittit timorem. Hæc charitatem præcipit Christus Legislator noster, & tanquam signum suæ legis ac discipulatus præstituit, dicens, Ioan. 13. In hoc cognoscet omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Hæc Gabriel in fine libr. 3. sententiarum. Quomodo autem uetus lex cessauerit, uide supra in dictione CESSATIO. Et si accidentalia legis fuerunt mutata & abolita, & officialia. Sed essentialia legis semper manserunt una & eadem. Nā semper fuit unus Legislator & conditor utriusque legis. De quo consulto Iacobum de Valentia. Latius tractat. tertio capitu. secundo, regula siue clau. 7. Prologi super Psal. Et secundum eundem Psalm. 24. Lex uetus nihil a-

liud fuit, nisi quedam uia dirigens in Christum, tanquam in finem immediatum: & ideo nunquā petit regnum cœlorum, sed semper petit Christum Messiam futurum, qui doceat uiam in regnum cœlorum. Et ideo sicut lex uetus dicitur uia in Christum, ita lex Euangelica dicitur uia in regnū cœlorū. Et ideo Christus dicitur ostiū, Ioan. 10. Et dicitur uia, ueritas, & uita Ioan. 14. Et lex uetus dicitur testimonium, ut idem Valenti. scribit Psal. 77. Primò, quia fuit per Angelos testificata. Secundo, quia reposita est arca testimonij contra præuicatorum, Deut. 31. Tertio, quia tota lex uetus facit testimonium de Christo futuro. Ideo ait Saluator, Ioan. 5. Scrutamini scripturas, quia ipsæ testimonium perhibent de me. Nam Moyses de me scripsit, &c.

LEX TALIONIS est qua par pœna redditur, qua redditur uita pro uita. Et pœna talionis si lege detinetur iusta est, quia naturali rationi consona, & approbata, non solum lege Mosayca, sed etiam Euangelica. De hac lege scribit Scotus, & post eum Gabr. dist. xv. lib. 4. senten. qu. xv. Optimè, inquit, prouisum est cōmunitati, ubi statuta est lex talionis, maximè in causa homicidij, sicut in lege veteri statuta erat. Vnde Exod. 21. Qui percusserit hominem uolens occidere eum, morte moriatur. Et sequitur: Et reddat animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore. Et simile Leuitici vigesimoquarto. Verum non ex eo, quia in lege veteri statutum fuerat, nunc obligat subiectos Euangelio, quos solum moralia illius legis non iudicialia obligant, neque ceremonialia, sed quia de nouo à Principe vel communitate statuta. Lex enim, robur habet à Legislatore, in illa communitate ubi seruatur, non ab alio: licet ratio statuendi sumatur ab alio. Et hoc modo, iudicialia multa legis Mosaycæ possent à Papa uel Imperatore statui à Christianis obseruanda: nec per hoc Christiani iudaizarent, quia nō obseruaret ea

ut statuta à Moysè, sed ut statuta à Legisla-
tore Euangelico, scilicet Christo, à Prin-
cipe qui habet statuere leges in Ecclesia
Christiana. Sicut vna ciuitas alterius ciui-
tatis leges assumere potest, & eas obserua-
re. Et secundum Scotum, homicida vitam
proximi iniuste securus agit, si satisfacere
do, se sponte submisit pœnæ legis con-
stitutæ: hoc probat post eum Gabriel vbi
supra, ar. 2. conclusionē. 1. Vnde Matthæi
26. ait Dominus: Omnis qui occidit gla-
dio, gladio peribit: non autem sibi conscil-
cere vel inferre debet mortem. Vbi autē
lex talionis non est statuta, aut occisori
non inflicta, restitutio alia necessaria est,
in pijs operibus, aut afflictiuis passioni-
bus, pro occiso in vim satisfactionis spō-
te assumendis. probat Gabriel conclus. 3.
vbi supra. Sunt itaque ipsi bona spiritualia
impendenda opera, scilicet meritoria, ac
defunctorū suffragia in occisum directā,
& propter eum assumptā, ut anima quā
abstulit comodū aliquod sentiat. Quanta
aut fieri debet, iudicandū hoc est secundū
iudiciū & prudentiā discreti & pruden-
tis confessoris, vel secundum arbitriū bo-
ni viri. Latius scribit Gabr. vbi supra.

LEX IVDICATIVA & lex imperatiua, vide
in dictione **PRECEPTVM**.

LIBELLVS REPVDII. Scotus di. 33. li. 4. sen-
ten. & post eum recitat Gab. di. 13. qu. 1. r.
libr. 4. qui & ponit opinionem de libello
repudij, secundum quam libellus repudij
non solum fuit permissus, sed etiam con-
cessus, & pro illo tempore licitus quasi
vera esset. Sicut & de vsura, quæ non fuit
licita Iudæis sed permissa respectu alie-
norum, sicut libellus repudij: ita quod, p
tempore legis licitum erat ex diuina di-
spensatione, sed pro lege Euangelica à
Domino reducta est ad naturalem recti-
tudinē & perfectionem: ideo ibi vniuer-
saliter prohibet quantum ad effectum &
quantum ad effectum. Vnde repudium
vxo-
ris (secundum quod dicit Dominus
& reperit S. Bonauen. di. 33. ar. 3. q. 1. libr.
4.) nunquam licitum fuit, ut sine culpa
fieret: fuit tamen licitum ut fieret sine pœ-
na. De quo latius vide apud S. Bonauen.
Repudiatio itaque fuit permissa, quia
non punitur in lege. Permisit ergo Moy-
ses, quia non potest prohibere hoc ma-

lum: quoniam triplex malum inde seque-
retur, scilicet defectus sacramenti, quia
non vellent vxores ducere. Secundo mul-
tiplicatio fornicationis. Tertio homici-
dium. De quo latius Bonauentura, qu.
2. vbi supra. Videatur de hoc Richar. dist.
33. art. 3. q. 1. libro 4. Et Petrus Palud. ea-
dem distinet. qu. 1. ar. 2. Thom. Argen. ita
scripsit de libello repudij: Non licebat, in-
quit, in veteri lege mulierem repudiare,
nisi ex aliqua causa eueniente post con-
tractum matrimonij: nec indifferenter
licebat propter quamlibet causam eue-
nientem, sed solū propter tales causas quibus
bonum prolis poterat aliquātus im-
pediri. Et hoc vel quantum ad corpus: puta
si mulier apparuit sterilis, vel fuit lepro-
sa, vel aliqua alia notabili sordiditate macu-
lata: vel quantum ad animā, puta si fuerit mu-
lier mali moris, pp continuē etiā cohabi-
tationē prolis cum matre, ut plurimum
proles sequitur mores matris. Et quia vi-
ri Hebræi fuerunt durissimi cordis, ideo
ne propter mortale odiū ipsi occasione
prædictorū defectū vxores occiderēt, p-
misit Moyses diuortium fieri inter virum &
vxorem, declaratis causis prædictis, & in
libello conscriptis, qui libellus repudij di-
cebatur. Hæc Thom. Argen.

LIBER. Libri duplex est proprietas (ut scri-
bit S. Bonauen. di. 43. ar. 1. part. 2. q. 1. libr.
4.) Vna in se, scilicet scientiæ retentio in
simultate & vniformitate. Et ratione hu-
ius proprietatis nomen libri transfertur
ad Dei notitiā. Alia est proprietas ad
nos, quia per librum est in nobis obli-
tum recordatio. Et ratione huius trans-
fertur ad vim illam per quam fit recorda-
tio præteritorum. Humanitas autē Chri-
sti siue visio eius, non dicitur liber. Liber
itaque potest dici Dei notitia. Et dicitur
virtus diuina secundum duplicem pro-
prietatem. Vide eundem q. 2. vbi supra, de
libro vitæ. De quo & iam parumper ali-
quid ex Doctoribus asseremus.

LIBER VITÆ secundum Tho. 1. part. qu.
24. art. 1. & post eum Rayn. in summa
sua. & Augustin. super illud Psalm. 68. De
leantur de libro viuentium, & cum iustis
non scribantur, dicit: Liber vitæ est noti-
tia Dei, qua prædestinauit ad vitam quos
elegit. Vnde sicut aliqui describuntur in
ciuitate

ciuitate vel consulari: sic in ciuitate triū
phante representantur in Dei notitia e-
lecti ad vitam æternam admittendi. Vnde
de Luca 10. Gaudete quia nomina vestra
scripta sunt in cœlis. Et Isaiæ 4. Sanctus
vocabitur omnis qui scriptus est in vita
in Hierusalem. Dicitur & liber vitæ noti-
tia Dei, quo vincunt omnia per notitiā.
Et Augustinus: Liber vitæ est quædam vis
diuina causata immediate à Deo, qua
fit vt in die iudicii vniciq; bona & ma-
la reducentur ad memoriam. Et Bonauē-
tura distin. 31. libr. 3. circa textum. Liber
vitæ est diuina dispositio, secundum quā
aliquis ordinatur ad vitam, & reputatur
esse dignus vita. Et aliquid potest dici du-
pliciter scribi in illo libro, vt idem dicit.
Vel secundum præsentis iustitiæ reputa-
tionem. Vel vt dicit Cardinalis Camera-
acen. secundum præsentē iustitiā, vel secū-
dum finalis gratiæ præuisionē bonā vel
æternam præscientiam. Cardinal. Came-
racen. Et primo modo dicitur scribi in li-
bro vitæ, quia scribuntur eius merita. Se-
cundo autem modo non solum quia scri-
buntur eius merita, sed etiam quia ipse
ordinatur ad vitam secundum prædesti-
nationē diuinā. Hoc modo soli saluandi
scribuntur in hoc libro. Qui verò primo
modo scribitur, deletur quantum ad præ-
sentem iustitiā, quia iam non reputa-
tur dignus vita. Qui secundo modo scri-
bitur, nunquā deletur. Deletio autem il-
la non dicit aliquam immutationem fa-
ctam circa ipsum Deum, sed solum circa
meritū immutatū. Concordat cū Bona-
uen. Aliacen. q. 9. art. 2. libr. 1. Et sic secun-
dum eundem potest dici aliquē esse ami-
cū Dei dupliciter. Vel secundū æternam
Dei dilectionem, vel secundū præsentem
dispositionem. Et aliquis pōt esse amicus
Dei primo mō & nō secūdo modo, & ecō-
uerso. De quo videatur supra in dictione
Amicus. Et Bonauē. in 4. di. 43. ar. j. par.
2. q. 2. Astipulatur his Iacobus de Valen-
tia Psalm. 68. cum ita scribit: Liber vitæ si
ue viuentium dupliciter sumitur in sacra
scriptura. Nam vnus liber dicitur diuinæ
prædestinationis secundum æternū pro-
positum: & tunc nihil aliud est nisi diui-
na voluntas beneplaciti, quæ ab æterno
proposuit gratiā iustis parare, & eos elegit,

& in suo libro ascribendos, & iustifican-
dos proposuit, in quo libro ab æterno
primò fuit scriptus Christus homo & vir-
go Maria, & omnes Apostoli & iusti. Se-
cundus liber dicitur liber vitæ secundū
præsentem dispositionem, & iste est con-
scientia cuiuslibet iusti disposita p. gra-
tiam. Et iste liber non est à Deo nisi obie-
ctiuē, inquantū Deus perspicit in anima
iusti similitudinē suę bonitatis, per quam
iustus Deo gratus & acceptus secundum
præsentem dispositionē, & de isto libro
multi nouiter delentur per peccatū, & in
eo nouiter scribuntur per nouam gratiā.
Vnde Psal. Deleantur de libro viuentiu,
& cum iustis non scribantur. Psal. 68. Et
dicitur ideo liber vitæ (vt volunt docto-
res) quia talis notitia est corū qui eligun-
tur ad vitā: & non eorum qui condemnā-
tur ad mortem, propterea non dicitur li-
ber mortis, se vitæ. Secundo, quia in eo
sunt scripta merita quæ ducunt ad vitam
æternam. Tertio, quia est liber summæ &
beatæ vitæ, quæ antonomasice dicitur vi-
ta. Non autem dicitur liber vitæ naturæ,
quæ est mortalis, nec gratiæ quæ amitti
potest, sed gloriæ perpetuæ cœlestis. Et
dicitur liber vitæ tribus modis secundū
Alexan. Thomam & Rayne. Primo modo
dicitur exemplar vitæ & sic non est aliud
quā notitia prædestinationis Dei in se
& approbationis diuinæ. Secundo modo
liber vitæ dicitur exemplum vitæ, & sic
attribuitur Christo, qui dicitur liber vitæ
secundum humanitatem, quia dat nobis
exemplum viuendi quo modo peruenia-
mus ad vitam cœlestem. Tertio modo li-
ber vitæ, & sic sacra scriptura dicitur li-
ber vitæ. Ecclesiastici 24. Hæc omnia liber
vitæ. Glos. Hæc omnia quæ scripta sunt
in veteri & nouo testamento, sunt liber
vitæ, scilicet, quia documenta vitæ æter-
næ. Vnde ex his concludit Alexan. quod
liber vitæ primo modo est quid increa-
tum: sed secundo modo & tertio est quid
creatum. Et sicut liber militiæ (secundum
Richar. super. 3. libro dist. 31. art. 2. q. 1. Cō-
cordat Thom. parte. 1. qu. 24. ar. j.) Et Ray-
ne. in summa sua) dicitur tripliciter quod
milites inscribuntur, & quod in eo reci-
tantur militum facta. Ita liber vitæ simi-
liter dicitur tribus modis. Primo liber

vitæ dicitur conscriptio eorum qui sunt electi ad vitam, hæc est notitia Dei. Secundo, dicitur traditio eorum quæ ducunt ad vitam æternam, ut sunt libri vtriusque testamenti. Tertio, dicitur recitatio eorum operum per quæ promerentur homines vitam æternam. Ad hæc tria homo debet se obseruare primo, ut spem habeat, quia conscriptus est in libro vitæ. Secundo, ut obseruet Dei mandata, tradita in veteri testamento, scilicet decalogum, & in nouo etiam, scilicet in Euangelio. Tertio, ut operetur bona & caueat peccata, quia ad iudiciū trahetur. Videlicet Alexan. Thō. & Rayne. Et propriè loquendo & simpliciter soli boni sunt scripti, quia sola gratia finalis facit simpliciter dignum vitam æternam, boni autem præsentem iustitiam. Et si aliquando homines à peccato resurgunt saltem finaliter, tunc manifestum est eos esse conscriptos. Cū autem peccat homo quicumque siue bonus siue malus conuersus reciduiando in peccatum, tunc dicitur deleri de libro vitæ secundū qui, id est secundum præsentem iustitiam. Vnde Exod. 32. Dominus dicit: Qui peccauerit in me, delebo eum de libro vitæ. Et quamuis (secundum Richar. de media Villa: super 3. lib. artic. 2. qu. 2.) in libro vitæ propriè loquendo non sunt scripti nisi bona, tamen sub bonis comprehenduntur etiam mala poenæ in quatum iusta sunt, quia ut sic sunt bona. Et secundū eundem & Thom. prima parte q. 14. ille qui est simpliciter scriptus in libro vitæ, non potest deleri, sed qui est scriptus deleri: ut latius patet apud eosdem.

LIBER MORTIS (ut scribit Iacobus de Valētia Psal. 88. est duplex. Vnus dicitur secundum æternum propositum in quo Deus ab æterno nouit reprobandos & obstinatos & æternaliter puniendos. Et aliter dicitur liber mortis secundum præsentem dispositionem, in quo sunt scripti peccatores temporaliter secundum quod sunt extra gratiam in peccato. Et isti duo libri nullo modo sunt in Deo nisi obiecti uel secundum quod in eis Deus nouit culpam & difformitatem secundum præsentem dispositionem. Differt autem liber vitæ secundum æternum propositum ab

utroque libro mortis. Nam ille liber est solum in Deo, cum sit diuina voluntas, quæ est sola causa omnium prædestinationum, sed liber mortis nullo modo est in Deo nisi obiectiue (ut dictum est) secundum præsentiam, eo quod Deus non est causa obstinationis nec peccati alicuius, per quod scribitur in libro mortis reprobationis. Et ideo talis liber mortis nihil aliud est nisi conscientia hominis subiecta peccato à Deo difformi. Vnde de his duobus libris, scilicet mortis & vitæ dicitur Apocalypsi. 20. quod in die iudicii mare & infernus dedit mortuos suos, & aperti sunt libri ante iudicem. Et apertus est alius liber qui est vitæ, & iudicati sunt mortui secundum ea quæ erant scripta in libris: & qui non est scriptus in libro vitæ, missus est in stagnum ignis. Et liber vitæ aperitur in iudicio, quia tunc manifesta erunt omnia etiam abscondita cordis. Libri quoque conscientiarum singulorum hominum aperiri dicuntur. Differunt quoque liber vitæ secundum æternum propositum à libro vitæ, secundum præsentem dispositionem. Nam ille est solum in Deo, iste autem in conscientia hominis. Item ab illo seculo ab æterno scriptus, nullus deletur, ab isto multi delentur per peccatum, sicut in eo multi nouiter scribuntur per gratiam. Ex prædictis patet, quod liber vitæ prædestinationis, est tantum vnus, in quo sunt scripti ab æterno soli electi, & iusti, eo quod est ipsa æterna voluntas. Sed alij libri tam mortis quam vitæ, secundum præsentem dispositionem, vel iustitiam sunt multi, quia vnaqueque conscientia, & anima hominis est liber suorum operum, secundum quæ opera saluantur vel damnantur, de quo libro quis potest deleri per peccatum, aut in eo scribi per gratiam. Hæc Iaco. de Valen. Christo. Episcopus super illud Psal. 68. Deleantur de libro uiuentium, &c. & Psal. 138. multa scribit. Ex quo patet quod multi sunt scripti in libro prædestinationis, secundum æternū propositū, qui non sunt scripti in libro vitæ secundum præsentem dispositionem. Sic Paulus & Aug. qui ab æterno fuerunt prædestinati, sed per multa tempora fuerunt scripti in libro mortis, secundum præsentem dispositionem,

nam, dum fuerunt in peccato & infidelitate, sicut de multis alijs dicitur. Et multi possunt esse scripti in libro vitæ, secundum præsentem dispositionem qui sunt scripti in libro mortis & reprobationis secundum æternum propositum: sicut potuit esse Iudas, si aliquando fuit in gratia. De quo copiosius scribit Valentia ubi supra. Non discepat ab his S. Bonauen. di. 44. ar. 1. parte. 2. q. 2. lib. 4. ubi dicit quosdam scriptos esse finaliter, quosdam temporaliter uidere eum.

LIBER CONSCIENTIÆ ut scribit Brulef. di. 43. li. 4. est ipse intellectus in quo sunt, vel fuerunt scriptæ omnes cogitationes bonæ vel malæ, quæ in nobis fuerunt: & est ipsa voluntas, in qua sunt vel fuerunt omnes affectiones bonæ vel malæ, quas vnquam habuimus, ita quod ex istis duobus codicibus componitur liber conscientie omnium meritorum, quorum in iudicio erit lectio & memoria, &c.

LIBERALIS (ut scribit Stephanus Brulef. di. 6. q. ult. libr. 1.) dicitur ille qui dat non expectando retributionem, de quo vide & in dictione BEATITUDO, à quo liberalissimus. Est autem Deus liberalissimus: paratus est enim dare omnibus gratiam dispositis ad recipiendum, sed nulla videtur melior dispositio ad gratiam quam innocentia, & recta voluntas: ut scribit Gab. di. 4. qu. vnica. li. 2. Et ut inquit S. Bonau. liberalissimus est Deus, saluo tamē ordine sapientiæ, & iustitiæ. Et quamuis ab instanti creationis cuiuslibet hominis posset eum ex libertate beatificare, tamen longo tempore tardat. Similiter quāuis posset cuiuslibet paruulo dare gratiam, sine baptismo, tamen non dat. Cuius ratio est: quia gloria est bonum laudabile, ideo non datur nisi per meritum laudabile, & ideo conuenit eam dari præcedente aliquo merito condigni: vide latius Gabr. qu. vnica. di. 4. li. 2. & à liberalis venit liberalitas.

LIBERALITAS sumitur duobus modis, ut scribit Brulef. di. x. q. 1. lib. 1. sen. Primo modo pro quadam virtute morali, sic accipitur. 4. ethi. & describitur sic: Liberalitas est quædam virtus moralis, statuens suam id est moderamen in pecunijs paruis, id est in bonis fortunæ, quo ad sumptus dationem vel acceptionem secundum

urbanam decentiam. Primò dicitur: est virtus moralis, quia cuiuslibet virtuti assignatur materia, ideo dicitur in pecunijs. Et dicitur paruis, ad differentiam magnificentiæ. Est aut mediū inter illiberalitatem & prodigalitatem. Idem autem sunt illiberalitas & auaritia. Itē omne quod potest numismate comparari dicitur ibi pecunia, prodigalitas est minus vitium quā illiberalitas, quia magis accedit ad liberalitatem, eò quod non querit redditionem. Vel liberalitas est virtus beneficiorum erogatrix, quam pro affectu benignitatem, pro effectu beneficentiā dicimus. Aut liberalitas est mediocritas circa pecunias dandas. Nam liberalis dabit propter honestatem, & recte quibus oportet & quādo oportet: ut vult Aristo. 4. ethi. Liberalitas secundum beatum Thom. 2. 2. quæst. 97. art. 1. est uirtus bene dispensandi diuitias in usus bonos sibi suisque & alijs. Cuius secundum Valerium Maximum libr. v. duæ sunt comites: humanitas & clementia. Moderatur quoque ipsa liberalitas (ut scribit Gerson parte 2. de septem vitijs capitalibus, de vitio seu peccato auaritiæ (interiores affectiones diuitiarum: puta ut non nimis amare velit vel desiderare aut delectari in eis. Hoc enim modo opponitur liberalitas auaritiæ: quia auaritiæ affectiones moderatur. Liberalitatem diffinit Paulus Cortesius libro 3. sententiarum distinct. 8. ut ea sit ad bene de multis promerendum opitulatrix virtus, quæ crumenam in largiendo laxet: contra quam maxime auaritia exardescat. Ea enim est opum in exhausta auiditas, quæ tanquam mare nulla accessione redundat, ex cuius tenebroso antro exilio velut serpentes, proditio, fraus, dolus, iniquitas, vis, peieratio, & dura, quædam ad opem ferendam silex. At contra prodigalitas extraneos defluit, quod eo lenius malum videri debet quo pluribus largiendo suffragatur: aut quo propinquius liberalitati adhærescit. Hæc Cortesius theologorum eloquentia. Perfecta insuper liberalitas (ut scribit Ambr. li. j. de officijs) est ubi silentio tegit opus suum, & necessitatibus singulorum occultè subuenit, quæ laudat os pauperis, non labia sua. Denique perfecta liberalitas fide, caritate, loco, tempore comendat, ut principium

capitulum operis circa domesticos fidei. Plura Ambrosius de liberalitate ubi supra. Vnde & Grego. in moral. & habetur dist. 86. Fratrem nostrum. In ipsa autem liberalitate modus adhibendus est rerum & personarum. Rerum, ut non omnia vni, sed singulis quædam præstentur, ut pluribus prodesse possimus. Personarum, ut primum iustis, deinde peccatoribus, quibus tamen dare prohibemur: non quia homines sunt, sed peccatores, &c. Alio modo capitur liberalitas (ut scribit Brulefer ubi supra) pro liberalitate voluntatis, hæc autem est conditio intrinseca voluntatis, secundum quam ipsa liberè elicitiva est suarum actionum vel volitionum. Vnde voluntas est appetitus cum ratione liber. Non est ergo modus intrinsecus sed est de ratione eius. Liberalis est ille qui dat non expectando redditionem secundum Auicennam. 6. Metaphys. Et hoc dicit quo ad aliquid & virtutem moralem, & libertatem voluntatis. Quandoque alia qua dona donantur per modum liberalitatis, sed spiritus sanctus est summum donum. Item spiritus sanctus omnia habet à patre, & filio, & nihil dedit patri & filio, ideo per modum liberalitatis, præcedit. De liberalitate plura leguntur apud Philosophos.

LIBERTAS est naturalis facultas eius quod cuique facere libet, nisi quod vi aut iure facere prohibetur: ut habetur institut. de iure personarum principi. cuius oppositum est seruitus, venitque à liber. Et secundum Senecam, libertas est nulli rei servire, nulli necessitati, nullis casibus fortunæ ab æquo discedere. Et libertas quandoque capitur improprie: ut distinguitur contra coactionem, hæc cõpetit intellectui. Alio modo capitur ut opponitur seruituti creaturæ rationalis, & hoc vel seruituti culpæ vel pœnæ. Hoc modo beati sunt liberi: res quam viatores. Tertio modo opponitur necessitati, sed quod necessitas opponitur contingentia secundo modo dictæ, & sic libertas est quædam indifferentia vel contingentia, & distinguitur contra principium actuum naturale. Vide de hoc Gabriellem dist. 1. q. 6. lib. 1. Et libertas quantum ad rectitudinem, ut ait Holkot qu. 3. quam principaliter importat, & pro

qua supponit quocunque modo accipitur, est voluntas, in diuersis tamè acceptio- nibus diuersa habet connotata. Nam & libertas supponit pro voluntate, connotando aliquid posse fieri contingenter ab eadem, ut vult Gabriel distinct. x. qu. 2. ar. 2. dub. 2. li. 1. Et quantum ad quid rei istius nominis libertas voluntatis (dicit Holkot) quod est ipsa voluntas. Quantum verò ad quid nominis huius termini libertas secundum quod modò utimur eo, & secundum quod Philosophus utebatur, libertas est potestas quædam, qua voluntas concurrentibus omnibus requisitis ad suum effectum habet quod possit eum eis coagere, & ponere actum suum ad effectum, seu non ponere sicut ei placuerit, & hæc vocatur libertas contra dictionis. Dare autem voluntati libertatem (ut scribit Gabriel. di. 37. qu. unica. lib. 2. post Scotum) nihil aliud est nisi dare ei facultatem eliciendi, & non eliciendi, & ad quemlibet actum, quæ elicere voluerit velle sibi coagere. Et diuina voluntas determinat se ad hoc, scilicet dando voluntati creatæ libertatem. Nihil verò efficienter vult diuina voluntas voluntatem creatam velle, nisi quod vult voluntas creatæ.

LIBERTAS est multiplex, scilicet libertas à peccato, à miseria, & à necessitate, ut habet Gabriel di. 1. q. 1. lib. 1. Libertas à peccato supponit pro voluntate & connotat eam esse in gratia. Libertas à miseria connotat eam esse sine pœna. Libertas à necessitate connotat eam non posse cogi. De quo meminit Bernardus de libero arbitrio, cum ait: Quum nobis triplex posita sit libertas à peccato, à miseria, à necessitate, hanc ultimo loco positam contulit nobis in conditione naturam. In prima restauramur à gratia, media reseruatur nobis in patria. Iudicatur prima libertas naturæ, secunda gratiæ, tertia gloriæ. Prima habet multum honoris, secunda plurimam virtutis, nouissima cumulum iocunditatis. Libertas indifferentiæ connotat voluntatem non magis inclinari ad vnum oppositorum quam ad aliud. Libertas contradictionis connotat voluntatem velle posse vtrumque oppositorum. Sic omnes isti termini supponunt pro vna re, quæ est voluntas, non sunt tamen nomina synonyma.

nyma propter diuersa connotata. Vel secundum eundem Gabr. dist. 25. q. vnica. li. 2. distinguitur libertas in libertatem naturæ, gratiæ & gloriæ. Libertas naturæ est libertas à coactione, libertas gratiæ est libertas à culpa. De qua beatus Ambrosius de Ioseph. Ille vero inquit in quauis conditione seruitij liber est, qui amore non capitur, auaritiæ vinculis non tenetur, metu criminis non obligatur, qui securus expectat præsentia, quæ non terrēt futura. Libertas gloriæ est libertas à miseria. Vel secundum eundem dist. 7. q. vnica. libr. 2. distinguitur libertas triplex, scilicet à seruitute, à coactione, ab immutabilitate seu necessitate. Libertas à seruitute est qua aliquis non est subiectus vel additus seruituti culpæ, miseriæ, vel temporalis poenæ. Et secundum hanc triplicem seruitutem posset illa libertas opposita tripliciter subdistingui. Libertas à coactione est qua quis non potest violentari ad faciendum aliquid, vel patiendum contra naturalem inclinationem, quomodo graue motum sursum violentatur. Ista libertas etiā conuenit intellectui, quia licet aliqua cognitio potest causari in intellectu immediate à Deo, ita ut illa non sit elicitā ab intellectu, nec in eius potestate, non tamen intellectus cogitur per illam intelligere: quia intelligere per quācūq; intellectionē, non est contra naturalem inclinationem intellectus. Et illa libertas non excludit necessitatem, quia in casu intellectus necessario intelligeret, non tamē coactē. Libertas immutabilitatis vel necessitatis, prout necessitas opponitur continentiæ, est quædam indifferentia vel cōtingētia ad utrūq; oppositorū, id est, facultas agendi & nō agēdi, patiendi, & nō patiendi. Et sic distinguitur contra principium naturale, 2. Phisicū, & 9. Meta. quod necessario agit cōteris paribus. Voluntas libera omnibus alijs eodē modo se habentibus potest velle & non velle. De hoc latius quære di. 1. qu. 6. & di. x. q. 2. primi scripti Occā, & Gabr. post eū. Et ut idē Dominus præpositus Gabr. notat di. 44. vel vlt. li. 2. sentent. Libertas semper bona est, licet abusus malus, nō tamē libertas siue potentia faciendi malū aut peccatū, mala est, sed bona, & (ut ita loquitur) radix honoris & lau-

dis humanæ. Vnde in commedatione viri iusti dicitur Eccle. 31. Qui potuit transgredi, & nō est transgressus: & facere mala, & nō fecit. Nec laudabile est facere bonū, vbi nō est posse facere malū. De quo pulchrē loquitur B. Hiero. ad Demetriadem virginē, quæ & refert Gabr. vbi supra. Et licet posse peccare (ut idē ait) arguit libertatē, nō tamē est de ratione libertatis, quia nullū carens libertate, habet potentiā peccandi. Patet & secundū, quia in Deo & beatis est libertas, & tamē nō est ī eis potentia peccandi. Siquidē implicat Deū posse peccare, beati quoq; stante cōfirmatione similiter peccare nō possūt, ut probat latius Gabr. nō discrepat Ger. tract. 12. sup. cātico virginis, cū ait, Sanctitas libera ab omni cōtagione puritas est spōtē seruata. Sic sanctitas suo modo, sic nobilitas, sic libertas dicunt facultatem proximam & facilem ad operationes proprias & ordinatas & debitas exercendas.

LIBERTAS EST DVPLEX bona & mala, quāuis (ut dictū est suprà) libertas semper bona est, abusus autem malus. Vnde Apostolus Petrus ait. Quasi liberi libertate, scilicet tali, quæ summa ingenuitas est, in qua seruitus Christi cōprobat, ut scribit Ger. son parte 2. sermone de oratione facto ī consilio Constantiensis. Est enim altera fallax quædam libertas omni seruitute deterior, quomodo notat Petrus cum subdit, nō quasi velamen habentes maliciæ libertatem, sed ut serui Dei. Talis est peccator qui velut onagrum liberum natū se putet, dum dimittitur ire post desideria cordis sui in adinventionibus suis pessimis, quasi bos lasciuiens. Sed nihil est infœlicius (dicente Augustino) fœlicitate & impunitate peccantium. Idem Augu. de vera religi. de bona libertate ait. Quem delectat vera libertas, ab amore rerum mutabilium liber esse appetat. Et quæ regnare delectat, vni omnium regnatori Deo subiectus sit, plus eum diligendo quā mēse metipsum. Idem de correctione & gratia. Prima libertas voluntatis erat posse peccare, nouissima erit multo magis nō posse peccare. Prima immortalitas erat nō posse mori, nouissima erit multo magis nō posse mori. Prima erat perseverantiæ p. testat, bonum posse nō deferere,

nouissima erit perseverentia felicitas bonum non posse deferere.

LIBERUM ARBITRIUM prout Philosophi loquuntur de libero arbitrio, & ut distinguitur contra principium naturale, est intellectus siue voluntas, hoc est, anima intellectiva respectu illius actus quem habet in sua potestate. Et respectu illius dicitur voluntas (ut habet Philosophus 2. Phis.) ubi diuidit in agens liberum seu voluntatem. Vide ad hoc Gabriel di. 23. quaest. unica, l. 2. Liberum arbitrium secundum Anselmum, est potestas seruandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem, hoc est: est potestas seruandi rectitudinem, id est conformandi se rectitudini primae seu increatae quantum est ex sui natura propter ipsam rectitudinem. Haec enim est rectitudo voluntatis conformitas eius cum diuina voluntate, quod nihil aliud est quam potestas volendi aliquid conformiter diuinae voluntati, propter hoc quia conformis est, vel quia sic vult diuina voluntas, & ista conuenit Deo, angelis & hominibus & damnatis, qui quantum est ex natura sua, possunt se conformare rectitudini, quia voluntati diuinae quae est prima rectitudo, nec conuenit alijs a rationali natura, quia etsi brutum quandoque seruat rectitudinem, ut canis diligendo catulos suos, non tamen seruat propter rectitudinem quam non agnoscit. Sola enim ratione cognoscitur & sola voluntate seruatur. Haec ergo potestas dicitur liberum arbitrium, quia nemo potest cogi rectitudinem deferere cum eam habuerit, licet eam non habitam sibi dare non possit, nec perditam eam recuperare, potest tamen habitam non deferere. Res enim omnis libera est ab ea re a qua cogi noli volens, vel prohiberi non potest, ut dicit Ansel. & post ipsum Gabriel ubi supra. Vnde Petrus de Aliaco in principio in primum sententiarum ait: Vbi non est arbitrij libertas, ibi esse non potest naturalis impeccabilitas. Est ergo definitio liberi arbitrij secundum Ansel. potestas voluntatis & rationis, seruando secundum suam naturam rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem, non curando an sit contingens vel necessaria. Et illa definitio conuenit omni naturae rationali siue creaturae

siue increatae. Et in solis substantijs rationalibus reperitur liberum arbitrium, ut scribit S. Bonaventura dist. 23. qu. 1. lib. 2. Et qu. 3. ubi supra, liberum arbitrium comprehendit & rationem & voluntatem, unde arbitrium est ipsius rationis, libertas vero est ipsius voluntatis, ad cuius nutum & imperium moueri habent caetera quae sunt in nobis. Vnde liberum arbitrium secundum August. dicitur ab arbitrando, quia a rationali parte quid eligat quidue recuset nomen accipit. Liberum arbitrium secundum Bern. in suo de libero arbitrio sic diffinit. Est consensus ob voluntatis inamissibilem libertatem, & rationis indeclinabile iudicium. Consensum accipit ut exponit Alexan. quasi medium inter sensum mentis & sensum carnis. Et est potestas habens se ut medium potens assentire appetitui carnis, & etiam appetitui mentis. Et illa tantum conuenit (ut dicit sanctus Bonauen.) creaturae, non concernendo statum, & posset sic intelligi. Est consensus, id est facultas consentiendi sensui mentis vel sensui rationis, ob libertatem voluntatis inamissibilem, id est, inseparabilem a voluntate & iudicium indeclinabile rationis. Indeclinabile, id est, inseparabile a voluntate, quia voluntas non potest in actum nisi ostenso obiecto per intellectum vel rationem. Liberum arbitrium secundum Augustin. & ponit magister distinct. 24. libro 2. Est facultas rationis & voluntatis qua bonum eligitur gratia assistente, vel malum ea desistente. Quae secundum magistrum datur de libero arbitrio viatorum tantum. Illud enim ad utrumque flecti potest. Et dicitur liberum quantum ad voluntatem quae potest in opposita. Et dicitur arbitrium quantum ad rationem discretiuam boni & mali. Illa ergo animi potentia qua bonum vel malum potest velle, utrumque discernens, liberum arbitrium vocatur, quod bruta animalia non habent, quia ratione careant. Et c. 20. de Ecclesiasticis dogma, siue diffinitionibus orthodoxae fidei. Arbitrij libertas est rationalis voluntas, inquit August. Est ergo arbitrium hoc liberum ad utrumlibet, quia voluntas spontanea appetitum moueri potest, ad ea quae bona vel mala iudicat ratio. Et hoc modo horum est tantum liberum

berum arbitrium qui voluntatem mutare possunt, & in contraria deflectere. In quorum potestate est eligere bonum vel malum & vtrumlibet secundum electionem facere vel dimittere, & illo modo nec est in Deo nec in beatis. Et quamdiu homo est in hac vita (vt scribit Richar. d. 20. art. 1. quæst. 1. li. 4.) retinens liberum arbitrium sicut potest se à Deo auertere ex defectibilitate propria, ita potest se ad Deum conuertere dignè cum auxilio diuinæ gratiæ. Potest itaque homo in articulo mortis quamdiu vsum retinet liberum arbitrium penitere dignè, tunc enim est poenitentia digna cum penitens efficaciter dolet de peccatis, & pponit cauere à mortalibus futuris, & confiteri verè & satisfacere, p posse, & quod ad hæc omnia principaliter moueatur per amorem bonitatis diuinæ. Hos autem omnes motus nūc potest habere ille qui in hora mortis incipit penitere, quamuis sit difficilè. Et quando hoc accidit est speciale beneficiū diuinæ misericordiæ, vt patet de latrone Luc. 23. Et licet secundum hanc assignationem liberi arbitrii ipse non conueniat Deo, tamen communiter attribuitur Deo & beatis. Et secundum quod dicit libertatem à coactione & necessitate secundum diffinitionem Anselmi, etiam secundum quod dicit libertatem à culpa & miseria. Et liberum arbitrium est idem realiter quod voluntas, secundum quod in ea est virtus intellectus. Vnde liberum arbitrium esse dicitur facultas voluntatis & rationis, ita scribit B. Tho. 1. part. quæst. 83. art. 3. & 4. Nec liberum arbitrium est in brutis, vt idem ostendit quæst. 58. ar. 3. vbi sup. Hinc Gerson tract. 11. super cantico Mariæ, ait. Liberum arbitrium est facultas rationis & voluntatis, quasi liberum de ratione iudicium. Vnde Eccles. 15. Deus ab initio constituit hominem: & reliquit illum in manu consilij sui. Sed quod scribit Magister dist. 25. libr. 2. quod libertas arbitrii ab omni labe & corruptela immunis est, & restitudo voluntatis, & omnium potentialium animæ sinceritas atque viuacitas, non ponit diffinitionem lib. arbi. sed describit statum eius in primis parentibus ante lapsum. Ita scribit Gab. di. 25. quæst. vnic. li. 2. Et quomodo libertas arbitrii cō-

cursum generali Dei nō impeditur sed fortificatur, nec libertas arbitrii indicat nos cogi per alia, nec per artem magicam, & quod libertas arbitrii data sit homini nō in malum, sed in priuilegium. Et quod in libertate arbitrii fundatur ratio laudis & vituperij. Hæc singula videantur apud Gersonem suis locis, sed hæc curiosis legenda relinquo, ne in mēsum excreseat opusculum quod paucis scribere volui. Et liberum arbitrium secundum Petrum de Palude dist. 20. quæst. 1. lib. 4. est triplex scilicet, Dei, hominis & angeli. Vnde liberum arbitrium Dei quod est inflexibile ante & post, iuxta illud: Ego Deus, & non mutator. Angeli autem quod sit veribile ante & non post, tamen liberum arbitrium hominis est veribile vsque ad mortem. Vnde legistæ dicunt quod deambulatoria est hominis voluntas vsque ad vltimum vitæ exitum, sic intelligendo quod vsque tunc potest homo eligere quod prius futauit, & econuerso. Sic homo potest veniam consequi si ingemuerit, quacunque hora, & in fine vitæ suæ. Sed rarò est quod in morte incipiet esse vera poenitentia, vt supra tactum est, hoc probat Paludensis Concordat Richard. dist. 20. vt supra dictum est.

LIBIDO est quicquid libet. Diciturq; à labando secundum Varronem, quod quæ placent, in mentē prolabantur. Vnde non modò turpium sed etiam honestarum rerum voluntas libido dicitur. Salustius: Magisq; indecoris armis & militaribus equis quam in scortis atq; conuiujs libidinem habent. Terent. Neq; turæ libidini aduersabor, hoc est voluntati. Si verò libidinem simpliciter dicimus, neque cui rei additur, de venerea intelligimus. Hinc libidinosus, hoc est in libidinē propensus, & libidinosè, molliter, lasciuè descendit. Libidini subsunt ira, excādescencia, odiū, inimicitia, discordia, indigētia, desiderium, &c. Et huiusmodi secundum Cice. li. Tusc. quæstionum.

LIBIDO (secundum Sanctum Bonau. di. 31. lib. 2. quæst. 2. art. 1. Et dist. 38. libr. 3. circa text. Concordat Thom. di. 31. libr. 2. quæst. 2. articulo. 1. Et Guil. Scoti imitator) capitur tripliciter. Vno modo libido dicitur improba voluntas, secundū quem modū di-

et August. in de libero arbitrio. Nihil enim videmus in toto maleficiendi genere nisi libidinem dominari, hoc est voluntatis improbitatem, & sic est radix mortaliū peccatorum. Vnde Brulefer quest. 4. libr. 1. dist. 8. ait: Libido est praua animi cupiditas, unde tot sunt libidines, quot vitiorum cupiditates. Vt cupiditas vindictæ, est libido superbix: si tamen non addatur aliquid, tunc libido stat communiter pro luxuria carnis. Et libido dicitur causa omnis peccati, vt dicit August. & repetit Gerson part. 2. de septem vitijs capitalibus, sed alio respectu, propter, scilicet inordinatam delectationem quæ ex ipsa libidine habetur in creatura, quæ delectatio inordinate afficit & attrahit animam, & auertit a summo bono. Est enim libido voluntas improba, qua mouetur anima rationalis ad hoc quod inordinate delectetur in creatura. Ex hac libidine omnia alia peccata secundum prius & posterius, hoc est mediatè vel immediate, alia tamè via seu ordine quàm à superbia insurgunt. Alio modo dicitur libido delectatio immoderatè, secundum quod dicimus maiorē esse libidinem in opere virtutis generatiuo quàm alterius potentix. Tertiō modo dicitur libido corruptio vitiosa, & dicimus esse in semine, & etiam virtute generatiua propter actum generandi, fm quam ipsa vis generatiua dicitur esse corrupta & infecta. Omnibus his modis continet libidinem esse circa actum generationis humanæ, quoniam ibi est corruptio vitiosa, & delectatio immoderata, & voluntas improba. Sine prima tamen libidine, hoc est improba voluntate, contingit generari frequenter sine secunda, hoc est immoderata delectatione vix aut nunquā sine tertia nunquā, si sit generatio secundum legem naturæ. Hæc Sanctus Bonauentura.

LICET quandoque accipitur pro decet (vt scribit Rich. di. 27. ar. 4. q. 4. li. 4. Vnde dicitur: Cum bigamis nō licet dispensari, extra de biga. non ordi. super eo. & infra eo. titu. Nuper. Aliās licet pro possibile est, vel conceditur, vt aliās dicitur & in Grāmatica.

LIGARE ET SOLVERE. Vnde Gerson part. 2. de potestate ligandi & soluendi. Ali-

quis dicitur ligatus corporaliter, quando non potest exercere conuenientes operationes in toto vel in parte. Vt ligatus pedes & manus non potest operari manualiter, nec ambulare. Dicitur autem solui dum tolluntur vincula & redditur suæ libertati, quæ possit liberè vtī membris suis. Tractum est deinde nomen ligationis ad spiritualia, & similiter nomen solutionis vel absolutionis, vt dicatur anima rationalis ligata quando non potest vtī liberè legitimis actibus conuenientibus suæ conditioni. Sic dicitur somnus ligare sensuales aut intellectuāles operationes, quas vigilia soluit. Et iudex dicitur per sententiam suam iudicalem penalem ligare subditum, dum tollit ab eo liberam facultatem aliquid ciuilitè exercēdi. Absoluit verò dum facultatem huiusmodi restituit. Hæc Gerson. vide & infra in dictione Sentētia, quid sit ligare & soluere iudicialiter.

LIGNVM, &c. Per lignum, scēnum & stipulam secundum Magistrum dist. 21. libr. 4. intelliguntur venialia peccata per quandam similitudinem, quia venialia in eodē subiecto cum charitate existentia, possunt per ignem purgari & spiritualem ignem charitatis dilectionis consumi, sicut lignum, scēnum, & stipula consumuntur per ignem. Et quia tardius consumitur lignū, quàm scēnum, & scēnum quàm stipula, ideo per lignum significantur venialia grauiora, per scēnum modica, per stipulā minora. Huic concordat Glo. 1. Corint. 3. super illud verbum lignum, scēnum & stipulam, dicens: Lignum, scēnum & stipulam ædificant, qui etsi aliena non capiunt, rebus tamen infirmitati concessis, aliqua dilectione supple obliqua inhaerent, quæ secundum suos amandi hic modos diutius vt lignum, vel minus vt scēnum, vel minimum vt stipula ignem sustinebunt, & qui hæc Deo non præponunt, saluerunt per fundamentum, qui verò hæc Deo præponunt non superædificant, sed destruunt fundamentum. Hæc scribit Rich. distinctione 21. articulo 2. quæstione 4. libr. 4.

LIGNVM VITAE (vt communiter tenent Doctores vt scribit Gabr. distin. 19. quæst. vnica, libr. 2.) habuit virtutem conseruandi

di vitam hominis in statu innocentiae perpetuo. Scortus vero aliter dicit quod fructus ligni vitae licet habuit virtutem prolongandi vitam, non tamen in perpetuo conseruandi, & probat hoc ratione. Vide Gabr. vbi supra refulgentem Scori rationem. Et ideo dicitur quod potest homo confortatione ligni vite in vita perpetuo conseruari. Nam agens physicum sicut potest repatiendo debilitati, ita potest etiam augeri in virtute sua. Sicut videmus de igne, quanto plura conbustibilia applicantur, tanto magis augmentatur virtus eius intensiua. Hæc est responsio Occam. in 4. quæst. 10. Et vis ligni vite conseruatiua hominis secundum Bonauenturam non fuit ligni à natura speciuoca, sed ex dono Dei speciali ad salutem hominis corporalis. Sicut quod vestimenta & calciamenta tanto tempore præbere poterant obsequium hominis, ita vt non veterascerent, non fuit à natura eorum, sed speciali dono Dei. Homine igitur lapso in peccatū, subtrahita & immutata fuit ipsa vis ligni vite, vt irreuocabiliter staret Dei sententia. Stipendium peccati mors. Ad Rom. 6. &c. Genes. 2. quocunque die comederitis mortem moriemini, &c. Vnde Iacobus de Valentia Psalm. 1. dicit quod illud lignum vite plantatum in paradiso, duo principaliter conferebat cultori suo Adæ siue primis parentibus. Nam primò præstabat vitam perpetuam sine aliqua miseria in præfenti præseruans ab omni infirmitate & tristitia, & conferebat immortalitatem, quia poterant non mori edendo eius fructum. Secundò post longam durationem fuissent translati in vitam meliorem in cælum æternum, vbi æternaliter fruerentur Deo viso & amato, &c. Et licet varia & diuersa genera lignorum fuissent in Paradiso terrestri, tamen inter alia erant duo specialissima. Vnum lignum vite, Aliud scientiæ boni & mali: & fuerunt in medio Paradisi, & vnum iuxta alterū, vt ex vno acciperet affectum amoris, & ex alio timoris Dei. Fuerunt ergo in Paradiso triplicia ligna, scilicet in nutrimentum, in documentum & ad viuendum perpetuum, vt scribit Brulefer dist. 19. qu. 5. libr. 2. Per lignum quoque vite intelligitur Christus, de quo Iacobus de Valentia

Psalm. 1. Item quilibet homo iustus potest dici lignum vite, qui facit bonos fructus suorum operum, sicut per lignū sterile impij & iniqui intelliguntur. Dicitur & lignum vite crux dominica, quod dedit fructum redemptionis, vt ibidem scribit Valentia.

LIMBUS secundum Gersonem par. 2. in expositione 5. articuli fidei, est pars superior inferni, quo detinebantur saluandi, quousque debitum primi parentis per mortem Christi solueretur. Et Christus descendit ad inferna, id est limbum. Quod autem dicitur in Psalm. Eruiisti animam meam ex inferno inferiori, non est contrarium. Dicitur enim ibi limbus infernus inferior respectu aeris caliginosi, in quo vt in suo inferno affligitur modò maligni spiritus. Vnde respectu illius aeris quo ad situm limbus hoc est superior pars inferni, dicitur infernus inferior.

LIMBUS PARVULORVM aut puerorum est locus proximus damnatorum, vt determinant doctores dist. 45. quæst. 11. & ideo est locus vilis & detentio secundum Sanctum Bonauenturam responderi infectioni carnis, quæ secundum eum est naturale in peccato originali. In hunc locū descendunt paruuli, qui decedunt in peccato originali, quibus nulla pena debetur, eo quod nullum commiserunt peccatum actuale, debetur tamen eis pena damni, quæ est carentia diuinæ visionis & beatificæ fruitionis, eo quod perpetuo originali maneat maculati, & istæ limbus dicitur coniunctus inferno, quamuis in eo nulla sit pena sensus, de quo consulas Gabriel dist. 33. quæst. vnica, libro secundo, qui de penis paruulorum multa conferbit. Vide eum, & Paulum Cortesium. li. 4. dist. 3.

LIMBUS PATRVM dicitur ad quem sancti patres descenderunt antequam Christus virtute suæ passionis ianuam regni celestis aperuit, in quo loco erat pena damni tantū, & eadem temporalis, quia ad hunc locum Christus post passionem suam descendit, & sanctos patres, cum cæteris fidelibus ibidem existentibus inde liberauit. In hoc limbo quærebant sancti patres à Ioanne, quando Christus veniret ad eos, qui patres (vt scribit Gerson super Marcum

cum) incolæ limbi deserti, & bene deserti, & à felicitate alieni; cupidi multumq; de sua liberatione certum aliquid audire sinebant, &c. Iste locus quandoq; dicitur infernus eo quod Christus ad eum descendens dicitur descendisse ad inferna, quæ ipse destruxit, liberans ex eo suos fideles. Hic locus alio nomine dicitur sinus Abraham, quia Abraham dictus est pater fidei, eo quod ipse primus vnum verum Deum adorauit, & quia ad hunc locum solum fideles & prædestinati colligebantur. Vnde Sanctus Bonaventura dist. 45. art. 1. q. 1. libr. 4. quia sinus Abraham erat expectatio gloriæ, ita sonat in bonum, quia est ibi requies, aut per priuationem mali, aut per collationem omnis boni, & sic est locus gloriæ. Infernus verò qualitercunq; accipitur, sonat in malum, ut vult Sanctus Bonaventura. Sed postquam Christus ianuas cæli aperuit, tunc sinus Abraham dicitur locus gloriæ, scilicet ipsum cælum empyreum, in quo omnes purgati fideles quasi in loco quietis & tranquillitatis securissimæ stationis perpetuò lætabuntur. Et dicitur sinus transumptiuè à maris tranquillitate. Significat enim portum maris, in quo naues tranquilla securitate locantur, sic accipimus dum oramus in exequijs defunctorum, ut animæ eorum per manus sanctorum angelorum in sinum Abraham deducantur. Ita scriptis reliquit Thomas Argentinensis distinct. 45. libr. 4.

LINGVA dicitur à ligando cibo, secundum Varro. Lingua enim cibos conglobat & deprimit ac transmittit in ventrem. Vel dicitur à lingendo, quia lingit adulando, mordet detrahendo secundum Hugo. li. 2. de anima. Vel dicitur quod sit dentium septis, quasi muro circumuallata, ac ligata. Quandoque lingua accipitur pro affectione animæ. Vnde linguam diuitis, de quo habetur Luc. 16. exponit Richar. di. vltim. libr. 4. circa textum pro affectione animæ linguam mouentis ad peccandū, pro qua voluntas punitur. Et Brulefer di. vltima, libr. 4. ait, quod diues qui petebat guttam aquæ ad refrigerandum linguam suam, non affligebatur in lingua materia li aut corporali, quia non habebat, eo quod sola anima cruciabatur, sed affligebatur

in anima ex consideratione illius pænæ, quam habebit post iudicium sicut alia dicitur, quod affliguntur animæ ab igne materiali per solam considerationem illius, & similiter dæmones affligentur post iudicium.

LOCVS est superficies corporis aliud continentis immediatè & diuisa ab eo. Ex quo patet quod non totum corpus locans est locus. Gratia exempli, non tota sphaera ignis est, locus aeris cōtenti, sed sola pars vltima ignis quæ tangit aerem. Gab. di. 2. quæst. 2. libro. 2. Ex quo patet quod vltima sphaera non est locus terræ, quia non est immediata terræ. De hoc latius tractatur in quarto physicorum. Et licet Philosophus multas ponat locorum conditiones. Sanctus tamen Bonaventura quæst. 9. di. 2. libr. 2. reducit eas ad tres, quæ sunt continere, mensurare, conseruare, quæ tamen non conueniunt loco respectu cuiuslibet locati. Vide latius Gabr. & Bonau. & quæ substantiæ sunt in loco, scilicet & corporales, corruptibiles & incorruptibiles & incorporeales ibidem ostendit, sed de hoc alius. Et aliquid esse in loco circūscriptiuè, diffinitiuè & repletiuè, videatur supra in dictione esse in loco, &c. Et locus dicitur vacuus, ut scribit Sanctus Bonaventura dist. 12. art. 2. quæst. 3. libro. 2. aut propriè aut per priuationem omnis corporis, aut largè secundum vulgarem modum, per priuationem corporis solidi & sensibilis. Sicut dicitur arca vacua, propter absentiam panis, & dolium, vacuum propter absentiam vini. Sic etiam intelligendum est in vacuitate materiæ quod dupliciter vacua dicitur, aut quia non habet aliquam formam: & sic terra nunquam fuit vacua, aut quia non habuit formam omnimode perfectiua, & sic terra quamuis esset vacua, tamen locum poterat replere, quia erat extensa & corporea. Bonan.

LOCALE dicitur quod continetur à loco, mensuratur loco, conseruatur in loco, & terminatur loco. Et locale dicitur secundum Sanctum Bonaventuram distinct. 37. libr. 1. quod sequitur leges loci: sicut temporale, quod sequitur leges temporis. Leges autem loci sunt quantum ad actum continendi, mensurandi, saluandi, terminandi

nandi secundum quas locus se habet ad locatum per modum impartientis, & locatum se habet ad locum per modum suscipientis. Et quoniam Deus sic est præsens loco, ut nihil ab eo omnino recipiat, sed solus eius indigētia suppleat, & det loco virtutem continendi, & locato virtutem replendi, hinc est quod Deus nullo modo dicendus est localis, sicut habet Magister in textu distinctione. 37. libro primo. Locus tamen Dei improprie dicitur templum Dei, non quod eo contineatur. Id autem nihil melius quam anima munda intelligitur, Deus itaque est illocalis, ut latius, deducit magister: multa de loco videantur apud Philosophos, etiam theologos, sed quia physicum vocabulū, ideo latiorē explanationē remitto ad Philosopho.

LOCUTIO est vocis per linguam explanatio, secundum Aristotelem 4. li. de animalibus. Locutio autem animarum separatarum, nihil aliud est (ut scribit Gerson super Marc.) quam manifestatio libera & intelligibilis sui, vel eorū quę in eis sunt, quę locutio tantō est vehementior & clarior, quanto intelligibilior atque apertior.

LOQUI MENTALITER (ut notat Gab. di. 9. quęst. 2. art. 4. lib. 2.) accipitur ad similitudinem locutionis vocalis. Loqui autē vocaliter est proferre verba vocalia, ut aliquis audiat vocali auditione, & intelligat illud quod per voces significatur, hoc est, formet in se conceptus vocibus correspondentes. Sic loqui mentaliter nihil aliud est nisi habere vel formare in se verbum mentale, ut aliquis audiat mentaliter, & intelligat quod per verbum mentale significatur. Est autem verbum mentale cogitatio actualis. Loqui ergo mentaliter, est actualiter cogitare, ut ipse vel alius intelligat quod per cognitionem significatur. Audire autem mentaliter, est videre cogitationem actualem alterius Angeli vel hominis. Sicut audire vocaliter non est aliud nisi apprehendere voces a se vel ab alio prolatas. Ista probantur per Aug. 17. de trin. ca. 10. Formata proprie cogitatio ab ea re quam scimus verbum est quod in corpore dicimus, quod nec Græcū nec Latinum, nec alicuius alterius linguę. Ecce quod cogitatio verbum est. Quod autem lo-

qui mentaliter non est nisi habere verbum mentale, scilicet cogitationes, sic dicit paulo superius eodem c. Quędam ergo cogitationes, locutiones sunt cordis, ubi & os esse dicimus. Et post foris, cū per corpus hoc fiet aliud est locutio, aliud visio. Intus autem cum cogitamus utrumque vñ est. Item & si verba non sonant in corde suo, dicit utique omnis qui cogitat. Probat & ibidem Aug. audire mentaliter, nō esse aliud quam videre cogitationem actualem alterius, eodem c. ubi dicit: Audire & visio duo quędam sunt inter se distantia in sensibus corporis. In animo nō est aliud atque aliud videre & audire, ac per hoc cum locutio foris non videatur, sed potius audiat, locutiones tamen interiores, hoc est cogitationes, dum cognoscuntur & audiuntur & videntur. Vnde de Domino dixit Euangelista: Cū vidisset inquit cogitationes eorum. Ex illis patet quod angelus loquēdo alteri nihil facit, nisi quod causat cogitationem alicuius obiecti in se, quę cogitatio in loquente causata tanquam obiectum, causat effectū in angelo audiēte notitiā intuitivā suimet cogitationes. Vide copiose apud Gab. ubi supra, & in distinctione, ANGELVS. Et locutio mentalis supponit pro formatione conceptus in loquēte, & connotat voluntatē manifestandi huiusmodi conceptus.

LOQVI dupliciter est, ut scribit San. Bona. di. 10. art. 3. q. 1. li. 2. Vno modo loqui dicit actū in se siue intrinsecū. Alio modo actum ad alterū, siue quodāmodo extrinsecum. Primo modo loqui idē est quod verbum formare siue gignere. Alio modo idē est quod verbum formatū depromere siue exprimere. Primo modo locutio siue in Deo, siue in homine, siue in angelo, nō est aliud quā cogitatio. Secundo modo, plus dicit quā cogitationē, sed differt in diuersis. In Deo. n. loqui ad alterū supra intellectū, notat effectū in reuelationē. Non. n. dicitur Deus nobis loqui solum quia intelligit, sed etiā quia reuelādo aliquid aliquā illustrationem in nobis efficit. Vnde Gre. in Mora. Dei locutio ad nos intrinsecus facta videtur potius quā auditur, quia dū semetipsū sine mora sermonis insinuat, repentina luce nostrę ignoratię tenebras illustrat. In homine verō nō solum addit effectum in alterum, sed etiā actū

& signum medium. Cum enim homo loquitur alteri, non solum cogitat, sed cogitationem suam formando vocem sensibilem alij interpretatur & explicat. De quo latius perquirito apud Bonavent. Cauendum autem est (vt inquit Gerson parte 2. de paruulis ad Christum trahendis) ne quis aliquid sinistrum alicui de aliquo loquatur, nisi vel vt ille de quo loquitur, ab illo cui loquitur, emēdetur: vel ne ille cui loquitur ex familiaritate iungatur, & ab ipso corumpatur. Nec Prælatus, inquit ibidem, prædicationem dimittere debet propter subannationem, vbi sunt aliqui boni inter malos, vel quāuis omnes sint mali: spes tamen sit de correctione, aliās debet tacere, vel potest ad alium locum transire vbi fructum possit facere. Et loq. Dei, vide infra in **VIDERE DEVM**; de quo Gerson loquitur tractat. 2. super Cantico Virginis. Sciens, inquit, Deus nos paruulos & balbos, voluit instar nutritis frangere verba sua, quibus ipse nobiscum, & nos secum intelligibiliter vtrumque loqueremur. Concessit igitur locutiones transumptiuas à rerum cognitarum similitudinibus assumptas tam abundanter, vt nihil inueniatur quod non valet ad ipsum trahi nominandum, quod loquendi genus appellauit Dionysius symbolicum. Hoc typo loquendi Deus pater habet os, ex quo filius eius increata sapientia prodixit se gloriatur. Ego, inquit, ex ore altissimi prodij primogenita ante omnem creaturam. Habet & vterum. Ego, inquit, ex vtero ante Luciferum genui te. Hæc Gerson. Refert præterea multum loqui, vel dicere in persona alterius, & loqui auctoritate alterius, siue vt minister (vt scribit Gabriel distinctio. 21. post Scotum quæst. vnica, articu. 3. dub. 1. libro. 4.) Nam loqui in persona alterius, est inducere personam alterius: hoc est loqui vt intelligantur omnia verba locutionis referri ad personam alterius, vt nō loquens (sed ille ex cuius persona loquitur) intelligatur hæc agere vel non agere, quæ loquens exprimit sua locutione, vt cum Isaiā tertio, ait: Dominus locutus est: Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Loqui autem auctoritate alterius, est loqui in persona sua pro-

pria, ex commissione tamen alterius. Vnde confessor qui audit & dicit, pura absoluit, facit in persona sua, sed vt minister Dei. Sicut omnia sacramenta ministrantur ex persona ministri, sed auctoritate Dei, &c.

LV CERNA à luceo, Græcè *λυχνος* vocatur, & lucernarum vsum primi Aegyptij monstrauere, vt auctor est Eusebius lib. 10. preparationis: & in scriptura quandoq; accipitur pro linea generationis. Nam: sicut quamdiu non extinguitur, dicitur durare lucerna: ita quamdiu succedit aliquis in linea generationis, dicitur durare eius lucerna. Vnde dictum fuit ipsi Dauid: Jam nō egredieris in bellum, ne extinguas lucernam in Isra. 2. Regum 21. Et ideo promissit Deus ipsi Dauid, vt produceret eius lucernam vsque ad Christum, id est, quod non deficeret eius linea & generatio. Vnde dicit Psalm. 131. Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam Christo meo. Qd & patet in Matthæo, qui describit generationem Christi à Dauid vsque ad Christum, per Mariam Virginem de stirpe & generatione Dauid. Iacobus de Valentia, Psalm. 131.

LV CRVM à quo lucellum, id est paruulum. Ratio autem lucris & finis debet esse sub fine celesti (vt vult Gers. par. 1. de laude scriptorum) & quamuis operarius est dignus suo cibo & mercede sua, tamē principalis & finalis eius intentio in honore Deo & Ecclesiæ, in charitate nō ficta, in sua demum, aliorumq; perpetua salutefigatur, vt sit finis lucris sub fine celesti, quatenus nō iam duo fines aduersi, sed vnus vtrobiq; censeatur.

LV CRVM TURPE dicitur (vt scribit Gabriel distinctio. 15. quæst. 13. articu. 4.) quod est acquisitum cum turpitudine peccati: sicut omne lucrum, quod acquiritur per actum aliquem commissum, vel omisum, vel admissum, qui est peccatum per se ex genere actus vel ex circumstantia: & licet hæc acquisitio ex varijs oriatur vitijs, tamen communiter oritur ex duobus, aut ex auaritia, aut acquisitio lucris aut mercedis illicitæ, ex tempore vel loco, aut ex Mathematica incantatoria, seu alijs illicitis, ac prohibitis artibus. Aliquando & secundum ex intemperantia, vt ex illicita voluptate:

luptate: sicut ex meretricio, fornicatione, adulterio, histrionatu. Aliquando ex utroque simul, scilicet auaritia & luxuria: potest tamen quandoque oriri ex superbia vel inuidia, & pluribus alijs malis radicibus. Vide latius Gabrielem & Beatum Thomam in 4. scripto, distin. 13. quæst. 8. artic. 2. Et licet meretricium & lenocinium sit in lege prohibitum, nulla tamen lege prohibitum est, ne leno vel meretrix precium suæ turpitudinis accipiat. Vide Augustinus, ut allegat Alexand. de Ales parte 4. quæst. 86. §. vltim. meretrix turpiter acquirit, sed non turpiter accipit. Si multi actus sunt lege prohibiti, ubi tamē nulla lex vetat, ne pro illis actibus precia vel dona recipiantur: sicut de mercatore patet, qui in sacro die vel loco vendit, quod prohibetur: non tamen prohibet lex, ut precium suæ mercis non recipiat. Ex quo accipitur differentia inter turpe lucrum & iniquum. Nam quando actus quo quis lucratur est prohibitus, non autem lucrum, tunc dicitur turpe lucrum. Sed quando lucrum ipsum est lege prohibitum, non solum dicitur turpe lucrum, sed iniquum. Hæc Thomas, & post eum Gabriel ubi supra. Et lucrum acquisitum dolo & fraude, & quod dicitur iniquum, restituendum est. Lucrum verò acquisitum ubi non competit repetitio, & si aliquis non tenetur de necessitate salutis restituere vel erogare pauperibus: est tamen salubre consilium ut non retineat, sed erogat in pios usus, ut diffuse probat Gabriel ubi supra.

LVCRVS non solum dicitur ploratio sed etiam insigne iudicium meretricis: sicut est vestitus niger & pullus. Sæpē enim ipse habitus, vultusque, & vestis, luctus dicitur. Et luctus secundum Gersonem parte secunda, sermone facto de omnibus Sanctis, qui incipit: Beati qui lugent, confidit ratione quarta, est vitalis animæ motus surgens ex apprehensione obiecti, ut disconueniens est. Cuius effectus est (præsertim si sit in sensu) contritio quidam horror, & fuga, & renisus. Est autem ratio disconuenientiæ disproportionis læsiva, armoniæ & vnitatis debite. Et secundum eundem luctus & consolatio sub vna acceptione generali duæ passionēs sunt: il-

le duæ contrarię quas aliter nominamus dolorem & gaudium, quæ complectuntur in suo genere si impaſsiones omnes reliquas enumeratas à Philosopho 2. Eth. & 2. Rhetor. & à Poeta sexto Aencid. & ab alijs alibi. Consequuntur autem hæc passionēs istæ duæ luctus & consolatio, vel dolor & gaudium, ad duas rationes obiectalis generalis & extremas, quarum vna est boni conuenientis, & altera mali disconuenientis. Dicitur & (ut ibidem scribitur) luctus beatitudo, non quidem his in via, vel quia ducit ad eam, & habet sic describi pro habitu. Luctus est habitus animæ graciosus, quo inclinatur fugere & horrere obiectum sub ratione mali, inhonesti, & disconuenientis appetitum, & cetera. & ille regulariter beatorum est in hac valle miseriarum, qui luctu bono plenior est: vide latius Gersonem ubi supra.

LVVS dicitur in factis, iocus in verbis. Et ludorum quidam sunt honesti & ad exercitium vel ad recreationem ordinati, ut qui viribus corporis aut ingenio innitiuntur, non fortunæ, ut projectio pilæ aut lapidum, aut tela, arcus vel balistæ ad metam siue luctatio, cursus in stadio, & similes. Alius est ludus qui innititur fortunæ ex cupiditate lucri, & hic dicitur ludus alearum, siue fiat taxillis siue cartis, siue alio modo, qui subest fortunæ, ut dicit Aristoteles. Est etiam ludus tabellarum mixtus, qui fit in tabulis duendis ad iactum taxillorum, quia quantum ad projectionem taxillorum, innititur fortunæ: quantum ad tabulas duendas, innititur ingenio. Et ille ludus similiter dicitur ludus aleæ, quia innititur fortunæ, licet non soli fortunæ, ut vult Angelus in summa, & omnis talis est prohibitus, ut ff. de aleatoribus per totum. Et in authentica, de sanctis Episcopis, & interdicimus (vide de hoc latius Gabrielem distin. 13. quæst. 12. libr. 4. Et Petrus de Palude dicit ludum prohibitum propter blasphemiam. Et tenet Angelus in summa post Aristoteles quod ille qui valde seruit ludo, hoc est qui ducit in consuetudinem, peccat mortaliter. Secus de eo qui raro ludit, vel ludit causa recreationis, vel causa conuiuij. Nam quicquid sit intentione mala, peccatum est. Lucrari autem à proximo, unde notabiliter

tabiliter

tabiliter damnificatur quacunque via saltem ex intentione, vix vel nunquā à mortali excusatur: est enim contra sextū præceptum: Non furaberis. & contra decimū: Non concupisces. Aut etiam ratione temporis: vt in die festo, si requirit excessiū laborem, aut per ipsum negligitur diuinum officium, maximè Missæ, quo ad laicos. Si verò non concurrat aliqua prædictarum circumstantiarum, sed fiat ratione honestæ recreationis virtutis aut ingenij exercendi, non est peccatum saltem mortale. & secundum Richardum distinct. 16. articu. 4. quæst. 1. lib. 4. ait: Ludorum quidam sunt honesti & deuoti: vt cantus Ecclesiarum, quæ fiunt ad honorem Dei & Sanctorum, & hi sunt laudandi, & tali ludoludebat Dauid coram arca Domini. Quidam turpes, & tales ludi sunt (inquit) fugiendi. Quidam sunt ordinati ad recreationem, qui bene & malè possunt fieri, & ab his penitentes ut frequentius abstinere debent. His tamen interdum causa recreationis uti possunt: simili modo distinguendum est de spectaculis, ut ibidem dicit. Et quamuis aleator, ut scribit Gabriel ubi supra, articulo secundo, conclusionem tertia, ex cupiditate lucrans aliquid notabile lucratur ab aliquo quem non attraxit, & qui sua donare potest, etiam sine dolo & fraude, peccet mortaliter: ipsum tamen ad lucri restitutionem uel erogationem de necessitate salutis teneri non est certum euidenter. Ludens enim ex cupiditate, agit contra charitatē proximi, concupiscendo bona proximi cum damno eius: & quamuis certum non est de restitutione facienda, tamen consilium est & securius agit, si quis reddiderit uel in pios usus distribuērit. Gabriel longior est ubi supra, uide ad hoc Richardū distinctione decimaquinta, articulo quinto, quæstione octaua, libro quarto. Ludus autem scacorum, ut idem Richardus dicit, sine taxillis, prohibitus esse non uidetur, eò quòd ibi exercetur humanum ingenium, nisi fortè in casu cum homines agunt penitentiam. Gabriel tamen distinctione decimaquinta, quæstione decimatercia, articulo tertio, dubio secundo, aliter sentire uidetur ex dictis Hieronymi, & de consec. dist. 5. Nunquam. Non de

et clericum ludis tēpus consumere, præsertim, inquit Gabriel, cum ludus ille scacorum ualde animum distrahit, & tēpus plurimum consumit. Nimis denique miser est, qui in sortem Domini assumptus, extra Dominum in huiusmodi uanitatibus recreationem quærit, quasi in summo ac delectabilissimo bono, recreatione haberi non possit. Et sicut dicit Hieronymus: Ama scientiam scripturarum, & carnis uitia non amabis: ita de ludo dici potest: Ama scientiam scripturarum, & ludū & ocium iners non amabis. Gabriel. Est præterea ludus de quo dicitur 1. Corinthiorum 10. in glossa. Ludus est gesticulatio libidinosa, cuiusmodi est in choreis. Spectacula sunt (sicut dicit Aug.) & cithara, & uenatio, & huiusmodi. Dicit autem Sanctus Bonauentura dist. 16. in literalibus dubijs, libr. 4. quod ludus chorearum non est malum secundum se, sicut patet de sorore Moysi, Exodi 15. sed fit malus quadruplici de causa, propter modum, quando est modus lasciuus: propter finē, quando fit ad prouocandum libidinem: propter tempora, ut si fiat tempore tristitiæ: propter personam, ut si fiat à persona religiosa: his remotis, potest fieri, penitenti autem non competit, quia est tempore tristitiæ. Similiter iudicandum est de spectaculis, ut idem dicit Sanctus Bonauentura.

LYMEN NATURALE secundum Petrum de Aliaco di. 2. q. 3. ar. 4. li. 1. dicitur lumen, siue cognitio, sine errore intellectui possibilis de cōmuni cursu naturæ. Et dicitur sine errore, quia cognitio erronea nō debet dici lumen naturale, sed potius tenebra. Et ut idem ait, in lumine naturali nō est nobis per se aut per experientiam notum unum tantum esse Deum. Articulū quoque de unitate Dei (ut idem inquit) crediderunt Philosophi, & probauerunt in lumine naturali: patet in libris Aristoteli, & aliorum pluriū Philosophorū. Et quāuis articulus de unitate Dei nō possit nobis fieri euidentis in lumine naturali, tamē hoc potest in lumine superiori: quia in lumine supernaturali. Et ut idem dicit quæstione 5. ar. 3. lib. 1. proprietates Philosophi est quod innitatur lumini naturali, nisi ubi oppositum docet lūmē fidei. Vnde ipse

ipse ait: Non sunt digni vocati Philosophi, qui cōcedunt aliquid ita difficile ad sustinendū, sicut & positio de Trinitate, absq; hoc quod ad hoc cogantur fidei auctoritate. Itē omnis positio debet à Catholicis & ab omnibus negari, cuius oppositū circūscripta fide apparet euidens in lumine naturali: & hoc nisi ad concedendū ipsa cogit auctoritas fidei, &c. Et lumen secundū Gersonē parte 3. de oculo dicitur omne quod manifestatur. Signat autem Deus duplex lumen super animas, scilicet vnū naturale & aliud supernaturale, vt scribit Iacobus de Valentia Psalm. 4. Lumen naturale est lumen intellectus agentis & rationis, quo omnia naturalia anima nostra potest cognoscere quomodo anima nostra est immortalis, & depēdens à primo esse, quod est Deus: prout naturaliter cognouerunt Philosophi Deum & intelligentiam, & animam nostram esse immortalem, & in eadem parte intellectus ponit lumen rationis, quæ dicitur inferior pars, per quod potest cognoscere quæ sunt bona vel mala, iusta vel iniusta, turpia vel honesta, agenda vel non agenda. Vnde sicut primum lumen dicitur speculatiuū, ita secundum dicitur practicum: & tamen utrunq; lumē dicitur nobis naturaliter insitum. Latius de hoc Valentia. Lumen autem supernaturale est illud, quod infunditur ex speciali dono spiritus sancti, eleuans intelligentiam ultra naturam sui, ad apprehendendū ea quæ sunt supra humanā facultatē, prout spiritus sanctus diuidit singulis prout vult. 1. Corinth. 12. Et illud dupliciter peruenit ad nos. Vno modo per spirituale infusionē & illustrationem: & sic receperunt ipsū Patriarchæ & Prophetæ in veteri testamēto, & Apostoli & sancti Doctores in nouo testamento. Secundo peruenit illud lumē ad simplices fideles per doctrinam & prædicationē. Longior est ibi Valentia. Et lumē spiritualiter accipiendo, vt notat Guil. Scot. imitator, super 1. dist. 3. parte. 2. art. 1. est quoddam mentis accidens, quod nobis lux vera Deus infundit, quo intellectus noster potest per creaturas Deum & Sanctam Trinitatem cognoscere. Vnde de Christo scribitur Ioan. 1. Erat lux vera, quæ illu-

minat omnem hominem venientem in hunc mundum. Item omnis potentia cognitiua dicitur lumen potentiale.

LUMEN est duplex, scilicet corporale & spirituale. Vnde Alexander parte 3. qu. 13. dicit, quod incorporealis verum est, quod maius lumen obfuscet minus lumen, nō autem in spiritualibus. Cuius ratio est, quia omnia lumina corporalia sunt ad vnum actum, scilicet manifestationis, qui actus verē & plenissimē est à lumine superiori. In corporalibus autem non sic. Nam lumina donorum aut virtutum non sunt ad vnum actum. Vel ut dicit sanctus Thomas parte 3. quæstione 9. articulo primo quod si duo lumina fuerint eiusdem ordinis, maius obfuscet seu absorbet minus, sicut lumen Solis, lumen candelæ, quia sunt in ordine illuminantis: vbi uerō maius lumen est in ordine illuminantis, & minus in ordine illuminati, tunc maius lumen non obfuscet, sed auget lumen minus, sicut Solis lumen illuminat aeris lumen. & Gabriel di. 13. q. vnica, art. 1. lib. 3.

LUPUS. Per lupum quandoque significatur malus pastor, ut scribit Gerson parte secunda in sermone facto in concilio Remensi, Dominica secunda post Pascha: Qui lanam & lac ouium, imō carnes & ossa, per violentiam & exactionem surripit, cassat & opprimit: & per gulam & luxuriam, lanam & lac ouium consumit, qui de ouibus non curat. Tales execratur Ezechiel 34. cum ait: Lac comedebatis, & lanis operiebimini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidastis: & quod ægrotum erat, non sanastis. Quod confectum est, non allegastis: & quod abiectum est, non reduxistis: & quod perierat, non quaesistis, sed cum auferitate imperabatis eis, & cum potētia, & reliqua in hanc sententiam.

LUX, ut scribit Brulefer, est qualitas corporis lucidi. Lucidum est ipsum corpus habēs lucem, Luminosum, est ipsum corpus illuminatum. Et lux significat id quo colores manifestantur ut videri possint sine quo uisibile in potentia, sit actu uisibile. Sumitur & transumptiuē ex usu

loquentium ad omne illud quo manifestatur cognoscibile: sicut dicit Apostolus ad Eph. 3. Omnia quæ manifestantur, à lumine manifestantur. Et sequitur: Omne quod manifestatur, lux est. sic Deus & Angeli, lux & lumen dicuntur, sicut & dona & habitus lumina dicuntur. Hinc dicitur in Symbolo Nicæno: Deum de Deo, lumen de lumine, ubi lumen est notionale pro qualibet persona: & omnes tres sunt tria lumina notionalia, & sunt vnum lumen essentiale. Dicimus & lumen fidei, lumen gratiæ, gloriæ.

Lvx. secundū S. Bonau. accipit tripliciter. Vno modo, p. forma substantiali, quæ dat esse corpori lucido. A quo luminosū, qd est corpus est principaliter actiuum. Alio modo lux dicitur esse fulgor, quod est circa corpus luminosum, quod sequitur existentiæ, lucis in tali numero, & quod est etiā obiectum sensus & operationis instrumentum: & sic est accidentale complementū. Et triplex est actus lucis (vt idem scribit Bonau. dist. ult. art. 2. lib. 4.) scilicet manifestare, dirigere & delectare: sic & in luce spirituali. Vide eum latius. Vnde lumē (vt scribit Richar. di. ult. art. 3. qu. 1. lib. 4.) per se est delectabile, per accidens autē potest esse tristabile, in quantum aliquid ostēdit quod displicet: & quia infernus est locus omnis tristitiæ, ideo simpliciter locus tenebrosus est, nec est ibi aliqd lumē purū, quod visum delectet: est ibi tamen lumen aliquod obscuritati permixtum, quo dānati videre possint vnde doleant. Rich. Et lux & lumē apud multos pro eodem accipiuntur. Est tamen aliqua differētia rationis nominum. Nam lumen supponit pro luce, & cōnotat eius effluxum à luce, hoc est productionem à luce. Probatur, qd lux Solis non potest dici lumen, quia non est producta ab alia luce corporali. Lux Lunæ, stellarum ac nubium, & inferiorū, per irradiationem Solis super ea causata, potest dici lumen, & etiam lux. Et lux etiam potest dici qualitas intensa, & lumen remissa ab ea procedens, vt refert Gab. secundum aliquos vbi supra. Et de quidditate luminis Sanctus Bonauentura ponit septē opiniones, ex quibus nihilominus vix colligi potest (vt ait Gabriel dist. 13. lib. 2.) quid sit lumen, imò nec adæquata signifi-

catio nominis. Et lux (vt idem dicit Gab. dub. 2.) est accidens Solis, quia potest etiam auferri à Sole per potentiam diuinam, sicut frequenter habetur in Prophetis. Et secundum quosdam, ita Sol fuit priuatus lumine in passione domini. Item potest augeri. Vnde Isa. 30. Erit lux Lunę sicut lux Solis, & lux Solis erit septupliciter sicut lux septem dierum. Non est ergo lux de essentia Solis, siue pars eius essentialis: licet sit accidens proprium seu inseparabile naturaliter, sicut albedo cigno. Hæc Gabr.

Lvx et lumen, radius & splendor, differunt secundum Richardum lib. 2. di. 13. art. 2. quæst. 1. Et Thomam in scripto. di. 14. eodem lib. artic. 3. Et Pelbartus post eos refert lib. 3. Rosarij Theologiæ. Qd lux dicitur quandam formam accidentalem in corpore lucido existentem actu, à quo alia illuminantur, vt est lux in Sole vel in sideribus, &c. Lumen autem dicitur secundum quod lux ipsa per sui multiplicationem est recepta in corpore diaphano illuminato. Sed radius dicitur illuminatione, diffusio secundum directam lineam oppositam corpori lucido, puta Soli, & huiusmodi: & ideo vbiunque est radius, ibi est lumen, sed non e converso. Contingit enim lumen esse in domo ex reflexione radiorum Solis, quamuis non ex directa oppositione propter aliquod corpus interiaccens, propter cuius obstaculum radius non potest directè intrare talem domum illuminatam. Et est triplex radius, scilicet rectus, reflexus & fractus, siue refractus: de quo in perspectiua videri potest. Et Algazel in sua perspectiua, & in Meteorum Aristotelis. Splendor verò dicit lumen reflexum à superficie corporis opaci politi, præsertim & tersi, sicut à superficie argenti vel aquæ, vel lapidis preciosi, ex qua reflexione radij aliquando exeunt.

Luxuria dicit generaliter oēm inordinatā concupiscentiam delectationis carnalis, siue spiritualis: hac peccauit Lucifer, secundum Scotum, & post eum scribit Brulefer distinct. 5. quæst. 1. lib. 2. scilicet capiēdo luxuriam pro inordinato amore suiipsius vel alterius, fuit enim inordinatus amor suiipsius concupiscentiæ. Et quia concu-

concupiuit beatitudinem intensissimè, quia non minorem quàm Deus habet: & quia concupiuit beatitudinem nimis accelerando, quia nolebat eam mereri, sed ante tempus determinatum volebat habere: volebat & eam habere sine meritis vltra ordinationem diuinam. Fuit & inordinatus amor excellētiae super alios: peccauit ergo hoc modo peccato luxuriae. Et licet propriè vt est distinctum capitale vitium contra alia capitalia, dicitur esse in actibus venereis, extenditur tamen ad omne delectabile mouens appetitum in quantum delectabile, vt scribit Gabriel distinctione sexta, quaestione vnicā, libro secundo. Luxuria (ut inquit Cōtesius) prelium cum castitate init, & varia armorum genera ad dimicandum affert. Item luxuria est concupiscentia experientiae voluptatis vel concubitus desiderium supra modum, vel contra rationem efficiens, secundum Hugonem libro de Sacramentis. Et secundum Beatum Thom. 2. 2. quaest. 153. & in quaest. de malo. 15. Luxuria est appetitus inordinatus venereorum, & principaliter est circa voluptates venereas. Secundariò autē dicit excessum in alijs (vt inquit Thomas.) Et secundum Ciceronem, luxuria siue luxuries, siue luxus, est immoderata appetitio cuiuscunque rei gratæ rationi non obtemperans, capiturque pro immoderata perfusione. Intelligimus (inquit Cicero.) quàm sit turpe defluere luxuria, delicatè ac molli-ter viuere: sumitur etiam pro nimia rei abundantia. Vnde luxuriari quoquo modo profundere, modo nimium abundare significat. Virgilius: *Luxuriem segetum tenēra depascit in herba*. Reperitur & luxurior & luxor, aris, in eadem significatione. Dicuntur autem hæc à luxu, quod significat soluo, à quo etiam luxa & luxata membra dicuntur soluta, & suis locis mota. Item luxati quorum membra suis locis mota sunt. Plin. *Alteæ radix decocta luxatis prodest*.

Luxuria secundum Gersonem in tripartito de cōfessione circa peccatum luxuriæ, & in tripartito de præceptis decalogi, ca. 11. & in regulis moralibus, vbi sic scribit: Luxuria ex genere suo moralem dicimus propter corruptionē generatiuæ virtutis,

maiores quàm nutritiuæ ac minores eius necessitates: & quia contraria huic præcepto: Non moechaberis: & vt per bona matrimonij actus iste quærat excusari. Consensus in delectationem luxuriæ circa obiectum sibi prohibitum, est mortale peccatum, siue sit in cogitatione, siue in verbis, aut in visu, aut tactu, aut nutibus, aut operatione. Quamobrem familiaritas magna hominum carnalium mutuo præsertim ad nudum, quantumcunque eiusdē generis aut sexus, aut diuersæ ætatis periculo proxima est, ideoque vitanda est. Grauitas peccatorum luxuriæ ex genere sic ordinatur secundum grauius & minus graue, quanquam ex circumstantiis possit eorum grauitas aliter variari. Bestialitas cum brutis, Sodomia cum eodē sexu, aut in vâle non ordinato, mollicies secum, sacrilegium dicatarum, incestu parentum, stuprum virginum, adulterium ligatorum, fornicatio solutorum, luxuriæ generaliter. Et licitum est (inquit Gers.) suam castitatem sicut propriam vitam defendere, vim vi repellendo. Et comparatur luxuria porco, vt idem scribit in compendio Theologiæ de septem vitijs capitalibus: Superbia verò vel vana gloria comparatur leoni, Inuidia cani, Ira lupo, Acedia asino, Gula vriso, Auaritia eritio comparatur. Comparantur & illa vitia secundum eundem septem grauibz infirmitatibus. Superbia seu vana gloria comparatur corporis inflationi, Inuidia lepræ, Ira phrenesi, Acedia letargiæ, Auaritia hydro-pici, Gula epilētiæ, Luxuria comparatur febri. Et secundum eundem part. 2. de septem vitijs capitalibus, Luxuria sic describitur: est ex immundis desiderijs veniens lubrica mentis & carnis prostitutio. Secundum alios sic describitur: Luxuria est libidinosa voluptatis appetitus, & intelligas hunc libidinosum appetitum, quando est ex consensu rationis: sic, scilicet quod ipsa ratio cum cohibere posset, non tamen cohibet, quia tunc talis libidinosus appetitus est peccatum mortale. Luxuria secundum Isidorum, est solutio in voluptates: voluptates autem maxime venereæ soluunt animam hominis. Adhuc secundum alios, luxuria est corporis incontinentia ex pruritu carnis

originem trahens. Et secundum Grego-
rium 31. Moralium, octo assignantur
filiae luxuriae, scilicet cecitas mentis, in-
consideratio, inconstantia, precipita-
tio, amor sui, odium Dei, affectus pre-
sentis seculi, horror seu desperatio futu-
ri: de quibus Gerson plura scribit. Spe-
cies vero sunt septem, scilicet, simplex
fornicatio, stuprum, adulterium, sacri-
legium, incestus, raptus, peccatum con-
tra naturam, de quibus supra. & Gerson
plura de his scriptis reliquit. Videatur
& Alexan. parte secunda, & alias habetur
in summis Antonini, &c. & colligit plu-
ra Pelbartus libro tertio, Rosarii Theol.
Et secundum Gersonem, luxuria est libi-
dinosa quaedam circa actus vene reos vo-
luptatis concupiscentia. Hec autem con-
cupiscentia luxuriae dupliciter continge-
re potest seu considerari. Vno modo
prout est solum in corde. Alio modo
prout etiam ab extra consistit in opere.
quatum ad primum modum potest hoc
iterum contingere tripliciter. Primo
modo prout ipsa concupiscentia in solo
primo motu consistit, & tunc non est nisi
veniale peccatum. Secundo prout ipsum
motum naturalem sequitur consensus in
delectationem, licet non in opus, & sic
est peccatum mortale. Tercio modo il-
la concupiscentia considerari potest, pro-
ut etiam ex deliberatione consentitur in
opus, & tunc est mortale peccatum: etiam
si pro tunc non transeat in actum ab ex-
tra. De quo latius consulto Gersonem,
qui & ponit remedia parte secunda, in
sermone de sancto Bernardo. Et parte
quarta, in sermone de sancto Antonio,
scilicet oratio: fugere occasiones, qui-
bus quis trahi potest ad perpetrandum
peccatum, sicut colloquia: item fugere
ociositatem. Item ieiunium, est genera-
le quoddam remedium contra hoc pec-
catum, & contra omnia alia, esset sa-
pius loqui, audire de sancta scriptura ad
vitam misericordiae nostrae renouandam
& lauandam, ut ratio redderetur cla-
rior, per quam videre possemus & habe-
re virtutes, si pura esset. De hoc vitio
multi multa literis mandarunt, sed haec
praedicta sufficiant nobis, adhuc rudi-
bus in Theologia, &c.

De litera M.

MAGICA ARS, quae prohibita est, & quid sit, videatur in litera A.

MACULA, turpitudine, sordes, ponitur & pro nota, & si-
gno, & infamia. A quo maculosus, sordi-
dus, immundus. Est & macula animae, quae
semper Petru Paluden. nihil aliud quam priua-
tio gratiae, & remissio quo ad maculam, non
est nisi restitutio per penitentiam. Sicut
macula Lunae est priuatio lucis, & pulcri-
ficatio est eius illuminatio. Paluden. dist.
19. q. 1. art. 2. li. 4. Et haec eadem est remis-
sio quo ad culpam, quae culpa est defe-
ctus quidam voluntarius, sed omnis pri-
uatio gratiae est defectus quidam volunta-
rius siue voluntate personae, ut in mortali
actuali, siue voluntate naturae ut in origina-
li, &c. Vide & in dictione REATVS. & Ma-
gistrum in textu distinct. 18. libro 4.

MAGISTER is appellatur, qui alicuius rei
prae caeteris curam gerit, secundum Ho-
stien. Magistri proprie dicuntur artium
praeceptores. Transfertur tamen hoc no-
men ad omnes, quibus praecipua cura rerum
incumbit. Dicuntur autem vel a monendo
vel monstrando, quod magis caeteris pos-
sint, vel quod magis quam caeteri diligentiam
& sollicitudinem rebus, quibus praesunt,
debent. Hieronymus. super illud Matth.
22. Magister, scimus quia verax es: Magi-
strum vocant, ut quasi laudatus mysterium
cordis sui simpliciter aperiat, eosque velit
habere discipulos. Et epistola 89. Magi-
ster probae aetatis & vitae, eruditionisque
eligendus est, &c. Iacob. in epistola cap. 3.
Nolite plures magistri fieri, fratres mei,
scientes quoniam maius iudicium sumitis.

MAGNUM vel magnitudo, accipitur qua-
drifariam, ut notat Gabriel dist. 19. qua-
1. lib. 1. & eadem scribit Dominus Cardi-
nalis Cameracen. q. 10. ar. 1. li. 1. Vno mo-
do largissimè, & sic idem est quod perfe-
ctio, vel perfectum. Sic dicit Augustinus
6. de Trinitate. quod in his quae non mole
magna sunt, est idè melius esse quod ma-
ius esse, & illo modo quod habet res est magna
vel magnitudo quaedam. Secundo modo
capitur